

Nematerijalna kulturna baština otoka Krka

Savković, Adelma

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:154976>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

ADELMA SAVKOVIĆ

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA OTOKA KRKA

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

ADELMA SAVKOVIĆ

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA OTOKA KRKA

Diplomski rad

JMBAG: 0145022251, izvanredna studentica

Studijski smjer: Diplomski sveučilišni studij kulture i turizma

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: etnologija i antropologija

Znanstvena grana: folkloristika

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, lipanj 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Adelma Savković, kandidatkinja za magistru Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 2. svibnja 2020.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Adelma Savković, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Nematerijalna kulturna baština otoka Krka“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 2. svibnja 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Hipoteze rada.....	1
1.2. Cilj i svrha istraživanja.....	2
1.3. Struktura rada.....	2
1.4. Metodologija istraživanja.....	2
2. KRK KROZ POVIJEST I OSOBITOSTI GRADA KRKA.....	4
2.1. Povijesna previranja kao tvorci nematerijalne baštine otoka Krka.....	4
2.2. Politički rituali kao simboli krčke povijesti i kao činitelji ondašnjih socioloških i kulturnih prilika.....	8
2.3. Značaj migracija tijekom povijesti otoka Krka i njihov utjecaj na modificiranje baštine.....	11
3. SOCIJALNI ČINITELJI NEMATERIJALNE BAŠTINE KRKA.....	17
3.1. Brakovi i vjenčanja.....	17
3.1.1. Svadba i okupljanje uzvanika.....	20
3.1.2. Svadbena večera.....	22
3.2. O identitetu Bodula.....	23
3.3. Nadimci na otoku Krku i važnost njihova proučavanja.....	26
4. KOLA I PLESNA NARJEČJA.....	29
4.1. Krčka kola i vrste krčkih kola.....	29
4.2. Gušći prebir ili prebiranje.....	33
4.3. Lokalni i osobni plesni stil.....	35
4.4. Značaj krčkog tanca u istraživanju nematerijalne kulturne baštine otoka Krka.....	36
5. GLAZBA I KRČKI NARODNI OBIČAJI TIJEKOM POVIJESTI.....	39
5.1. Glazba u običajima.....	39
5.2. Glazbeni narodni običaji u svakodnevnom životu stanovnika otoka Krka.....	41
6. ODABRANI NARODNI OBIČAJI LOKALNIH IDENTITETA NA OTOKU KRKU ...	43
6.1. Narodni život i običaji Omišlja.....	43

6.2. Narodni običaji grada Krka	46
6.3. Narodni običaji Baške.....	48
6.4. Narodni običaji Dobrinjštine.....	50
6.5. Narodni običaji u Vrbniku.....	51
7. ZAKLJUČAK.....	55
LITERATURA	58
POPIS SLIKA	61
SAŽETAK	62
SUMMARY	63

1. UVOD

Ovaj rad istražuje nematerijalnu kulturnu baštinu Krka. Osim njezinu prezentiranju i analizi njezinih obilježja, pristupa se razradi specifičnosti ovih posebnih vrijednosti, kao i njihova značaja u izgradnji i očuvanju identiteta ovog područja te pripadajuće zajednice.

1.1. Hipoteze rada

Nematerijalna baština može se definirati na nebrojeno mnogo načina i s diferenciranih aspekata. Njezinom pojmovnom određenju na različite načine pristupaju ekonomisti, sociolozi, povjesničari, etnolozi, antropolozi i svi drugi stručnjaci i znanstvenici koji se bave njezinim istraživanjem. U ovome radu naglašavaju se povijesni, etnološki, sociološki i antropološki pristup prezentiranja ovog kulturno-povijesnog nasljeđa.

U odnosu na materijalnu baštinu, nematerijalna baština ima niz specifičnosti. Osim što je riječ o neopipljivosti i nevidljivosti ovih elemenata, osobito je značajno naglasiti i problematiku njezina očuvanja. Često se govori kako se način njezina konzerviranja provodi na temelju prenošenja s generacije na generaciju. U tome se odražava povezanost nematerijalne baštine i pripadajućeg naroda, a moguće je govoriti i o određenim razmjerima njezina modificiranja, što je posljedica ovakvog načina konzervacije.

Vodeći elementi nematerijalne baštine Krka mogu se razmatrati u smislu očuvanih rituala, socioloških procesa i običaja, glazbenih elemenata, manifestacija i festivala. Sveukupnost ovih elemenata značajna je za prezentiranje i razumijevanje ovog lokalnog identiteta, proučavanje povijesnih razdoblja, ali i za očuvanje kulturnih vrijednosti podneblja.

Današnji elementi nematerijalne baštine čitavog otoka potvrđuju kako je ona ostala očuvana i kako se čak i danas poštuje diljem otoka, unatoč modifikacijama pojedinih elemenata u odnosu na njihovo nekadašnje i izvorno postojanje. Današnja

nematerijalna baština vjerodostojni je odraz povijesti otoka Krka, migracija i miješanja različitih kultura, ali i snage krčkog naroda u očuvanju baštinske kulture.

1.2. Cilj i svrha istraživanja

Cilj je istraživanja pristupiti prezentaciji osnovnih obilježja Krka, a posebice povijesnih razdoblja i događaja, koji su uvelike utjecali na nematerijalnu baštinu i današnji identitet zajednice. Svrha je rada detaljnije proučiti i cjelovito prezentirati temeljne vrijednosti nematerijalne baštine ovoga područja i time ukazati na njihovu specifičnost.

1.3. Struktura rada

Rad se sastoji, pored uvoda i zaključka, od pet poglavlja. Ona su strukturirana na način da prvo poglavlje daje opsežniji uvod u problematiku i analizira povijest te osobitosti grada Krka.

Sljedeće poglavlje istražuje socijalne činitelje njegove nematerijalne baštine. Misli se na brakove i vjenčanja te identitet Bodula. U idućem poglavlju istražuju se kola i plesna narječja. Kreće se od pretpostavke da je to jedan od najkompleksnijih elemenata nematerijalne baštine koji uvjerljivo čak i danas svjedoči o ondašnjem vremenu i identitetu krčkog naroda. Glazba i krčki narodni običaji također su važni elementi nematerijalne kulturne baštine, a oni su detaljnije pojašnjeni u idućem poglavlju.

Predzaključno poglavlje daje analizu odabranih lokalnih identiteta. To su identitet Omišlja, Vrbnika, Baške, Krka te Dobrinjštine. Na ovaj se način predmetna problematika zaokružuje u smislenu cjelinu, a predmetne hipoteze argumentirano se potvrđuju, što je konkretizirano u zaključku.

1.4. Metodologija istraživanja

Za potrebe istraživanja korištene su neke od osnovnih metoda. To su:

- metoda analize i sinteze;

- induktivno-deduktivna metoda;
- povijesna metoda;
- metoda komparacije;
- metoda apstrakcije.

Treba još naglasiti da je kritičkom promišljanju i zaključivanju poslužila metoda dokazivanja, dok je rad uređen metodom deskripcije.

2. KRK KROZ POVIJEST I OSOBITOSTI GRADA KRKA

Ovim se poglavljem istražuju osnovna obilježja i specifičnosti grada Krka. Riječ je o nadasve opsežnoj problematici i vrlo kompleksnom objektu istraživanja, koji zahtijeva potpunu objektivnost i realnost u prezentaciji ovih elemenata i osobitosti.

2.1. Povijesna previranja kao tvorci nematerijalne baštine otoka Krka

Nematerijalna kulturna baština jedan je od dvaju temeljnih elemenata ili podsustava kulture nekog područja i pripadajućeg naroda. To je jedan od temelja nekog identiteta i u tome se očituje njezin primarni značaj.

Među brojnim definicijama ovoga pojma često se koriste one koje ukazuju na osnovne elemente nematerijalne baštine. Time se zapravo indicira na njezinu kompleksnost i multidimenzionalnost. Pojam nematerijalne baštine time integrira elemente kao što su prakse, predstave, izrazi, znanja, vještine, ali i svi oni instrumenti, predmeti, rukotvorine i kulturni prostori koji su povezani s time. Ono što je značajno jest činjenica da ih zajednice, skupine i pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine (Ministarstvo kulture, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx>, 23. svibnja 2020.)

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske ističe da „nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način. Osobito se navode:

- jezik, dijalekti, govori i toponimika te usmena književnost svih vrsta;
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote;
- tradicijska umijeća i obrti (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Narodne novine, [NN 69/99](#), [NN 151/03](#); [NN 157/03](#)).“

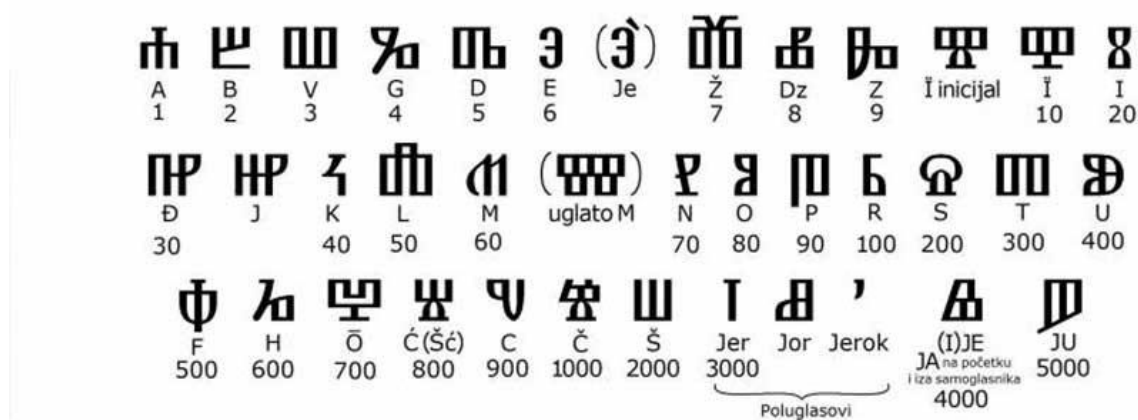
Na nacionalnim se razinama očuvanju kulture, a time i nematerijalnih kulturnih elemenata i vrijednosti, pristupa na način definiranja, usvajanja i poštivanja zakonodavnih okvira i podzakonskim akata. Međutim, primjenjuju se i ostali

instrumenti upravljanja ovim sustavom, a pri tome svoju ulogu i značaj očituju sve skupine dionika koji se javljaju ne samo u području kulture već i šire.

Pri očuvanju nematerijalne baštine, a posebice pri njezinu objektivnom prezentiranju, osobito je značajno dobro poznavanje povijesti nekog područja i naroda, s obzirom na činjenicu da je upravo povijest utjecala na njezino formiranje, očuvanje i daljnji razvoj. Treba stoga navesti da je nematerijalna kulturna baština podložna modifikacijama, s obzirom da se prenosi iz generacije u generaciju pa je zajednice i skupine kontinuirano i iznova stvaraju kao reakciju na okruženje.

Kada se govori o povijesti otoka Krka primarna asocijacija je glagoljica (slika 1.) pa se često u znanstvenim i sličnim raspravama on naziva „kolijevkom glagoljice“.

Slika 1. Glagoljica

Izvor: TZ Buzet (2020.). O glagoljici. URL: <https://www.tz-buzet.hr/hr/kultura/glagoljica/o-glagoljici> (25. travnja 2020.).

Glagoljaški stil života intenzivno oblikuje ovaj identitet još od ranog srednjeg vijeka, unatoč raznim i vrlo intenzivnim političkim i ostalim utjecajima koji su tijekom povijesti, a sve do danas, dolazili i izvana.

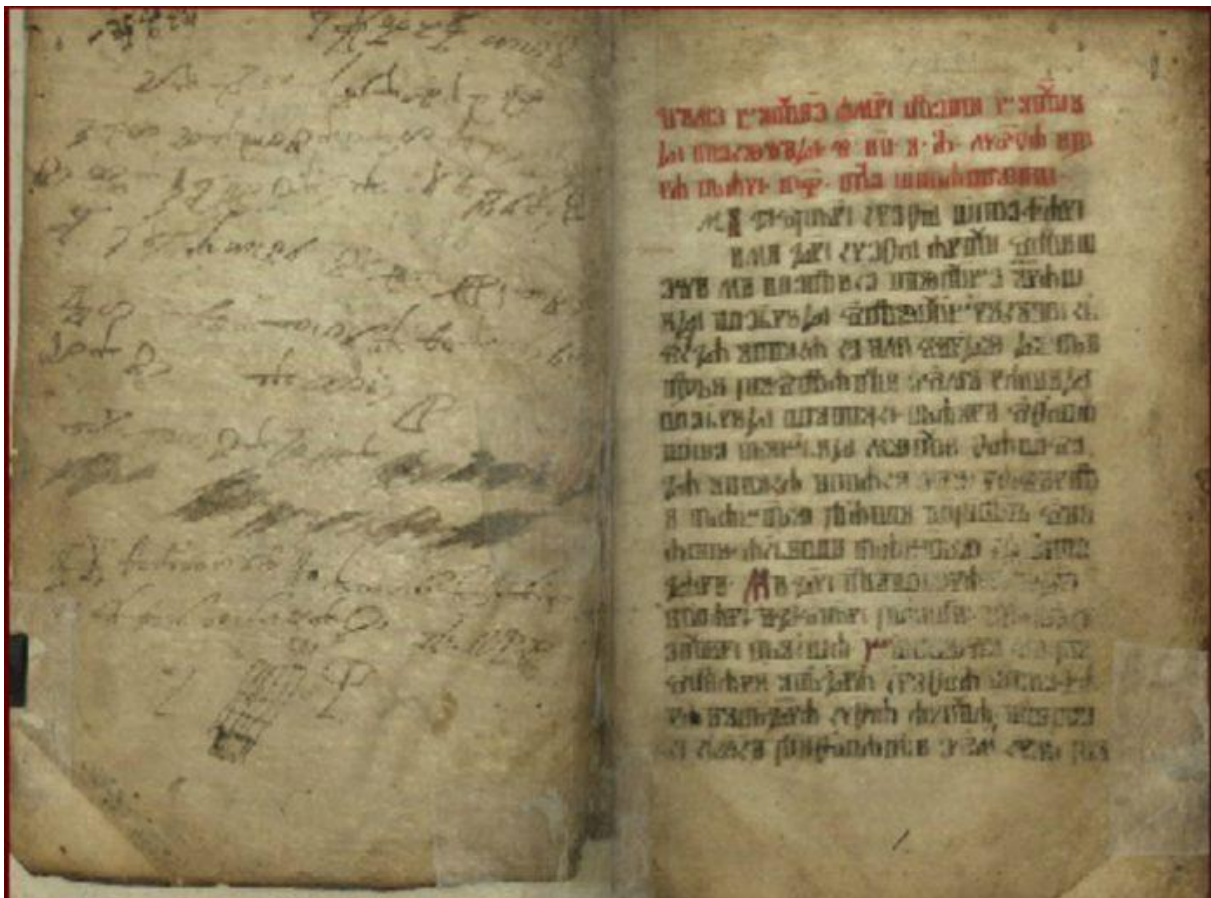
Povijest Krka započinje još od neolitika, kada su na ovome području zabilježeni prvi znakovi naseljenosti, a prvi stanovnici bili su Liburni i Iliri, o čemu danas svjedoči bogata materijalna kulturna baština. Nakon ovih naroda otok naseljavaju Rimljani i on postaje dijelom Rimskog Carstva te ostaje sve do njegove propasti 476. godine. Nakon toga Krk pripada bizantskom teritoriju Dalmacije, a u tom razdoblju dugogodišnje kršćanstvo potpuno je prevladalo (Zebec, 2004., str. 48.).

Tijekom povijesti, na ovome prostoru miješaju se razni kulturni utjecaji, što je intenzivno utjecalo na stvaranje i modificiranje kulturne baštine i identiteta ovog prostora. Rezultat toga je heterogenost ovog nasljedstva, koje se očuvalo sve do danas.

Iako danas ne postoje precizni datumi kada dolazi do naseljavanja Hrvata na ovaj otok, zasigurno je da su ti procesi uvelike utjecali na njegovu povijest i identitet. Hrvatska politička vlast na otoku javlja se u bizantskom razdoblju, no tada nije imala osobitu snagu i moć. Od 1115. do 1797. otokom vladaju Mlečani, za čije vrijeme je on djelovao kao mala, samostalna država. Utjecaji hrvatske vlasti u to vrijeme dolaze do većeg izražaja (Zebec, 2004., str. 49.).

Značajniji povijesni utjecaji, koji su oblikovali kulturu i identitet ovog područja, javljaju se tijekom razvijenog srednjeg vijeka, kada dolazi do intenziviranja upravljanja i sudovanja po domaćim statutima, koji su se oblikovali prema običajnom pravu. Iz tog razdoblja treba spomenuti Vinodolski zakonik. Statut Vrbanski iz 1388. pisan je glagoljicom na hrvatskome jeziku, što je od iznimne važnosti ne samo za povijest Krka već i čitavog hrvatskog naroda (slika 2.). S obzirom da se nadopunjavao tijekom idućih razdoblja, sadrži pravne norme od 12. do 17. stoljeća (Bolonić 1980., str. 93.).

Slika 2. Vrbnički statut – prvi pravni dokument na glagoljici na otoku Krku

Izvor: Krajcar, D. (2019.). Vrbnički statut – pravni dokument pisan glagoljicom na hrvatskom (1388.). URL: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/vrbnicki-statut-pravni-dokument-pisan-glagoljicom-na-hrvatskom-1388/> (25. travnja 2020.).

Život u Vrbniku, a time i na otoku Krku, određen je 15. siječnja 1388. ovim statutom, koji se još naziva Krčkim ili Vrbanskim. Javlja se u vrijeme Ivana i Stjepana Frankopana, a pisan je hrvatskim jezikom na glagoljici. On potvrđuje status Vrbnika kao administrativnog i političkog središta otoka Krka u 14. stoljeću. Danas se čuva u Zbirci rukopisa i starih knjiga (Krajcar, 2019., nav . dj.).

Tijekom razdoblja razvijenog srednjeg vijeka narodni jezik i glagoljica se učvršćuju. Glagoljica postaje narodno pismo, a u crkvenim obredima zadržala se sve do 1965., dok se u privatnom životu koristila do početka 19. stoljeća (Bolonić 1980., str. 18.-34.). Ovu potvrdu o uporabi hrvatskoga pisma i jezika papa je odobrio na zahtjev benediktinaca tijekom 13. stoljeća.

U razdoblju od 1797. do 1806. te od 1813. do 1918. Krk je pripadao Austriji, odnosno uglavnom nastavljenoj mletačkoj upravi. Vladavina Habsburgovaca ovdje se zadržala čak 105 godina i utjecala je na promjene uprave nekoliko puta. U to vrijeme Krk je bio sastavni dio kotara Mali Lošinj, a podijeljen prema tradiciji na pet općina sa sjedištima u starim gradovima, odnosno kaštelima (Bolonić, Žic, 1977., str. 74.):

- Krk;
- Punat;
- Kornić;
- Sv. Fuska-Linardić;
- Vrh;
- Poljica;
- Dubašnica;
- Kašteli Baška, Dobrinj, Omišalj i Vrbnik.

Krajem 19. stoljeća dolazi do odjeljivanja općina i nove administrativno-upravne organizacije, što je pratilo evoluciju i nastup Hrvatskog narodnog preporoda. Rezultat toga bilo je nastajanje čak sedam općina (Bolonić, Žic Rokov 1977.: str. 74.).

U razdoblju novije povijesti Krka otok se nalazio pod talijanskom vlašću (1918.-1921.), koja je okončana Rapalskim ugovorom 1921. pa tada ulazi u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Nazočnost talijanske vojske od 1941. do 1943. okončana je 1945. pod njemačkom vojnom okupacijom, a tek nakon Drugoga svjetskog rata Krk se pripaja matici zemlji.

2.2. Politički rituali kao simboli krčke povijesti i kao činitelji ondašnjih socioloških i kulturnih prilika

Jedna od hipoteza, odnosno jedno od polazišta ovoga rada te istraživanja jest tvrdnja da politička zbivanja, događaji i procesi uvelike utječu na kulturu i identitet nekog područja. Politički procesi i politička moć, neovisno o tome da li mi to želimo i da li nastojimo kontrolirati i ograničiti, utječu na kulturu, običaje, navike i sam identitet naroda. Posebice se misli na ona politička događanja tijekom dugogodišnje povijesti, kao što je primjer otoka Krka.

Postojanje političkih rituala tijekom povijesti Krka, pa i danas, u potpunosti je nesporno. Iako dio etnologa i povjesničara ima naviku tvrditi da su politički rituali povezani s primitivnim društvima i ranijim razdobljima razvoja identiteta, ta se tvrdnja ili pretpostavka opovrgava u ovome radu. To potvrđuje postojanje današnjih političkih rituala u naprednim ili razvijenim gospodarstvima i društvima, poput onog europskog.

"Politički rituali važni su u svim društvima jer se politički odnosi moći svagdje izražavaju i oblikuju simboličkim sredstvima međusobnoga priopćavanja (Rihtman Auguštin, 1992., str. 23., prema Kertzer 1988., str. 178.)." Treba istaknuti da je politička moć nevidljiva, a prepoznaje se upravo pomoću rituala simbola, kao što je primjer i u političkim previranjima na otoku Krku.

Ritualni oblikuju politički identitet pa služe radi konzerviranja postojeće moći, ali i za uspostavljanje novih političkih snaga. Novi rituali i nove sile usmjereni su novim ciljevima, a time i na razne načine utječu na modificiranje nematerijalne kulturne baštine.

Grad Krk, a time i čitav otok, uslijed značaja ovoga grada, obilježile su dvije procesije. To su liturgijska i ona na blagdan sv. Lovre Mučenika. Osim toga, treba istaknuti političke rituale koji nastaju uslijed vladavine pojedinih tadašnjih političkih moći i sustava. Tako je, primjerice, mletačka vlast uvela određene običaje u gradu koji su zamrli nestankom te vlasti. Neki od primjera su polazak brodova u Mletke na dan Uzašašća i održavanje natjecateljskih igara tri puta godišnje, kada su se gađali pijetlovi lukom i strijelom (Zebec, 2004., str. 54.).

Blagdansko obilježavanje 22. veljače, Petrovice (blagdan Stolice sv. Petra) bilo je posebno značajno u razdoblju Mlečana. Time su se željeli prisjetiti internacije posljednjega krčkog Frankopana, kneza Ivana VII. iz 1480. i formalnog preuzimanja vlasti nad otokom Krkom. Pobjednik u natjecanju na ovaj blagdan dobio je dukat i cijele godine bio je oslobođen osobnih tereta. Svrha je bila vježbanje gađanja, ali i zabava.

Sama procesija kasnije je prebačena na Lovrečevu (10. kolovoza – blagdan sv. Lovre), s čime je povezan i veliki godišnji sajam u gradu Krku za cijeli otok (Bolonić

1980., str. 68.). Ujedno je to jedan od primjera utjecaja političke moći na gradnju i očuvanje nematerijalne kulturne baštine, ali i identiteta nekog naroda (slika 3.).

Slika 3. Lovrečeva – tradicionalni srednjovjekovni Krčki sajam

Izvor: *Hoteli Krk* (2019.). *Krčki sajam Lovrečeva*. URL: <https://hotelikrk.hr/blog/aktualno/krcki-sajam-lovreceva-104/> (19. travnja 2020.).

Budući da je romanska vlast željela hrvatskomu puku pokazati svoju nadmoć, težili su i kontinuirano provodili postavljanje određenih stavova. Ova politička javna zbivanja danas se pripisuju ritualima i to onim političkim.

Mjesto provođenja ovih rituala na otoku Krku bilo je njegovo središte, grad Krk. Upravo zbog toga ne čudi činjenica da je na ovom mikroprostoru zadržano najviše političkih rituala koji svjedoče o ondašnjem vremenu i utječu na današnju kulturnu baštinu.

Jedan od primjera romanskih političkih rituala datira iz kasnog srednjeg vijeka. „U to vrijeme su civilni i trgovački odnosi dalmatinskih gradova s pomorskim gradovima Italije i Levanta olakšali prodor igara s oružjem i u Dalmaciju u tolikoj mjeri da su sablja, koplje, štap i luk kod nas postali najomiljeniji. U Dalmaciji su se možda tako i

počeli izvodili plesovi s mačevima, posebno moreške (Ivančan, 1967., str. 100.)“. O ovim plesovima, osim Ivančana (1967.) pisali su mnogi drugi pisci i istraživači.

Bonifačić Rožin (1953.) navodi da su spomenuti plesovi s mačevima kasnije postali krčki tanci, kao jedan od temeljnih simbola Krka i elemenata krčke nematerijalne baštine. „Budući da je Punat u dugom razdoblju bio pod upravom grada Krka i krčke župe, moguće je i vrlo vjerojatno da su pod utjecajem bliskoga grada Puntari prihvatili i neke običaje ili ih barem prilagodili svojemu načinu zabave i plesa (Ivančan, 1967., str. 101.)“.

Osim ovog rituala, treba spomenuti i svečanost na posljednji tusti četvrtak mesopusta, kada se u gradu Krku organizirao toredo. Svake godine bi po jedan od otočnih kaštela osigurao tri bika, koje su građani Krka, nakon što su ih tjerali po gradu, dražili psima i mrcvarili. Tijekom povijesti, posebice krajem 19. stoljeća, za ove svečanosti su se koristila i goveda, s obzirom na manjak stoke. Danas se ovaj običaj percipira kao ostavština mletačkih političkih rituala, koji je u Puntu na otoku Krku opisao Bonifačić Rožin (1953., str. 56.).

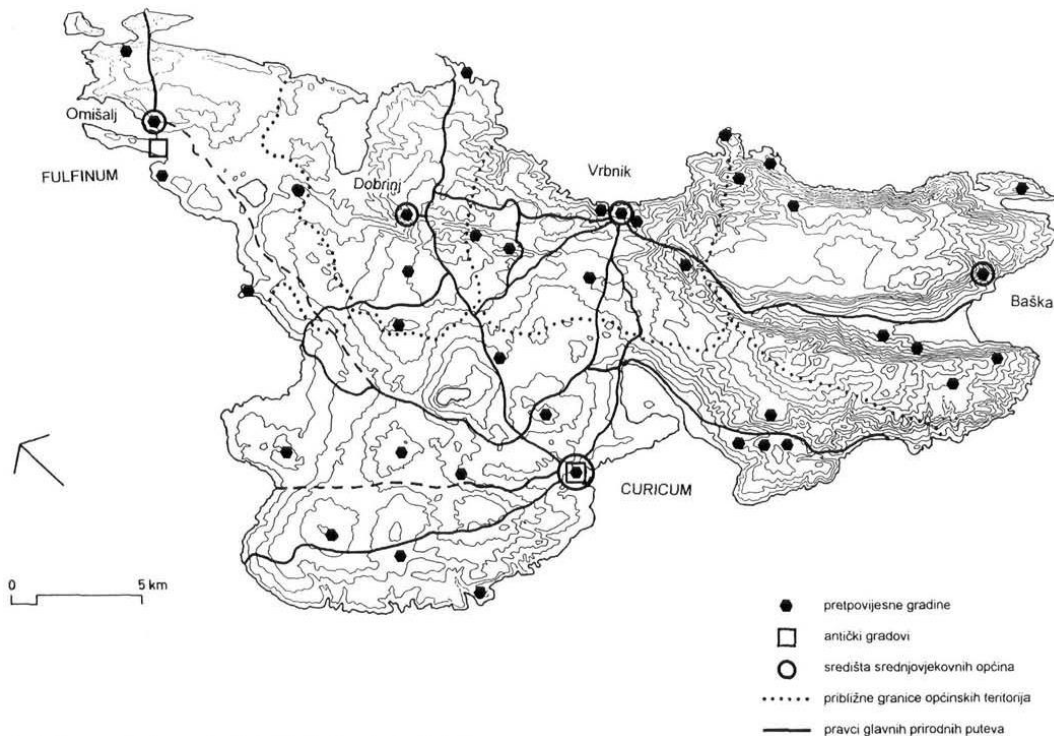
2.3. Značaj migracija tijekom povijesti otoka Krka i njihov utjecaj na modificiranje baštine

Demografska obilježja otočnih skupina, a time i otoka Krka, uvjetovana su povezanošću otoka s kopnom, kao i njegovom udaljenošću od kopnenog teritorija. Interpretacija povijesnih zbivanja općenito, a tako i onih demografskih, zahtijeva razmatranje širih obilježja i specifičnosti čitavog područja. Migracije su na ovome području tijekom povijesti bile usko uvjetovane morskim komunikacijama i vezama.

Već je u prethodnom tekstu bilo riječi o počecima naseljavanja ovoga otoka i prvim narodima koji ga naseljavaju. Osim toga, istaknute su promjene vlasti, koje su također ukazale na narode koji se na ovome području zadržavaju tijekom povijesti i daju doprinos formiranju kulturne baštine.

U samome smislu migracija potrebno je ukazati da se one tijekom povijesti na otoku Krku uglavnom odvijaju među sjedištima o kojima je bilo riječi, a što se može pratiti na slici 4.

Slika 4. Otok Krk – naseljenost tijekom povijesti i povijesne migracije

Izvor: Zelić, D. (1993.). Nastanak urbanih naselja na otoku Krku, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, sv. 17., br. 2., 1993., str. 7.-17.

Tijekom povijesti na području Krka često je dolazilo do napuštanja autohtonih naselja, to jest migracija stanovništva. Iako su migracije bile potaknute raznim motivima, prevladava je tendencija naseljavanja fizički privlačnijih prostora. Često su to bili upravo nizinski dijelovi pogodne prirodne resursne osnove.

Vidljivo je da pretpovijesne gradine bivaju rasprostranjene čitavim otokom, no nešto je zastupljenija njihova koncentracija uz obalne dijelove. Atraktivnost ovih pojasa naseljavanja zadržala se i tijekom antičkog te srednjovjekovnog razdoblja, a može se govoriti i o njihovoj popularnosti u današnjici, što je povezano s ekonomskim

motivima i prilikama, uzme li se u obzir da je otok Krk primarno turistička destinacija i snažno ovisi o turizmu kao ekonomskoj pojavi.

„Središnja naselja na dijelovima otoka Krka izvan teritorija antičkih gradova, kao izravni nasljednici predantičkih centara koji stagniraju u razdoblju rimske uprave, nastavljaju se razvijati tek u srednjem vijeku (Zelić, 1993., str. 14.).“ Upravo zbog toga migracije na ovim relacijama tijekom povijesti nešto su manjeg intenziteta, a time i manjeg značaja u kontekstu formiranja povijesti i baštine otoka.

Migracije koje su kao procesi utjecali na stvaranje povijesti otoka Krka, a time i na formiranje kulturne baštine treba razmotriti kroz četiri zasebna područja. To su (Zebec, 2004., str. 66.):

- frankopansko naseljavanje;
- turski ratovi i migracije;
- barbaruše;
- otočne migracije prouzročene malarijom.

Neovisno o razdoblju u kojem se migracije na ovome otoku javljaju, sve su one uvjetovale asimilaciju doseljenika, modifikaciju kulture i identiteta te obogaćivanje povijesti ovoga područja. Frankopansko naseljavanje značajno je zbog njihova vladanja gradovima Krkom i Senjom. Oni su utvrdili da svaka grana ima na ovome području svoj dio dohotka i nekretnina.

Knez Ivan VII., u želji za posjedom cijeloga otoka Krka, imetak je prepustio svojoj braći te je sredinom 15. stoljeća ovdje naselio svoje podanike sa susjednoga kopna, Morlake i Vlahe. Bilo je to stočarsko stanovništvo, uglavnom Hrvati i nešto manje Rumunji. Bila je to ujedno i jedna od većih migracija u najranijoj povijesti otoka, u kojoj je čak oko 200 hrvatskih obitelji naselilo ovo područje, najviše Dubašnicu i Poljicu, ali i sela Miholjice i Sv. Martin te Soline, Šugari i Sužan.

Značajniji utjecaji i simboli iz ovog razdoblja vežu se uz narodnu tradiciju Karampontana, nošnje ondašnjih naroda, kao i razne običaje. Jedan od poznatijih, koji se poštovao sve do prije tridesetak godina je Spasovo ili dubašljanski Sensa,

odnosno utrkiivanje mladića, pastira i sudjelovanje u plesnim zabavama (Bolonić, Žic Rokov, 1977., str. 216.).

Također, treba istaknuti da postoje brojne sačuvane usmene predaje i pjesme o Frankopanima. One su se od lokalnih stanovnika ovoga područja stoljećima prikupljale i prenosile s generacije na generaciju, a mnoge od njih često se i danas javno prezentiraju. Ove legende i pjesme najčešće spominju kasno razdoblje Frankopana, odnosno 15. stoljeće, koje je ostalo najjasnije zabilježeno u pamćenju otočana. Najviše legendi sačuvano je o knezu Ivanu, a jedna od njih govori da je dao umoriti svoju prvu ženu, bacivši je kroz prozor svoje kule u Omišlju (Stopić, 2017., <http://storiavillas.com/tradicija-legende-otok-krk/>, 19. travnja 2020.).

O tome da su Krčani uvelike fascinirani svojom poviješću i snažno povezani s nematerijalnom baštinom svjedoče razne lokalne priče i šale te pjesme koje govore da krčki Boduli nose crnu odjeću jer žale Frankopane. Među brojnim pjesmama koje imaju dugu povijest, a uglavnom su ljubavnog karaktera, izdvaja se jedan od tipičnih primjera:

Cvili, plače, lipa Ane,

Ljuba Jurjeva.

Začul ju je knez Mikula

Na turnu stojeć:

– Ča se plačeš lipa Ane,

Nevesto moja?

– Sila j'meni cvilit, plakat,

Drag diverak moj !

Zač je mene tvoja majka

S tobom obrekla.

– Moja majka dobra žena,

Ni to mogla reć.

Na to dojde knezu Jurje

S daleke zemlje,

Suprot njemu lipa Ane

Konjića prijet.

– *Odlazi mi lipa Ane,*

Neverna si mi (Stopić, 2017., <http://storiavillas.com/tradicija-legende-otok-krk/>, 19. travnja 2020.)

Turski ratovi koji su uslijedili doveli su do velikog naseljavanja Hrvata na ovo područje. S obzirom da dolaze uglavnom preko Senja na Krk, najprije naseljavaju Bašku, no i ostala veća središta otoka, kao što je Punat. Iako je u to vrijeme zabilježen veliki udio Hrvata iz ostalih dijelova Hrvatske koji su nastanili ovaj otok, veliko doseljenje na zapadni dio nastupilo je tek u 15. stoljeću.

Prema tome, ove migracije nisu bitnije utjecale na tradicijsku kulturu otoka pa je danas moguće govoriti tek o mješavini govora u današnjim bašćanskim naseljima, koji sadrži elemente štokavizama. Od ostalih modifikacija kulture treba spomenuti ondašnja česta sklapanja brakova između stanovnika Baške i Punta, koji su se u najvećoj mjeri naseljavali za vrijeme turskih ratova (Zebec, 2004., str. 70.).

Barbaruša ili prporuša običaj je zazivanja kiše za vrijeme velikih suša, koji se tako naziva u Dubašnici i javlja kao posljedica "vlaškog" doseljenja na zapadni dio otoka, točnije u Baški i Puntu te Jurandvoru. Običaj prporuša postoji i u Žumberku te ostalim obalnim dijelovima Hrvatske.

Posljednji značajniji val migracija stanovnika na ovome otoku vezan je uz malariju, koja je od davnina bila proširena na zapadnom dijelu otoka. Kada se javljala nestašica kišnice, ljudi su se opskrbljivali kišnicom iz cisterni i otvorenih bazena (slika 5.).

Slika 5. Kišnica koja se skupljala u otvorenim bazenima na otoku Krku

Izvor: Zebec, T. (2004.). Krčki tanci – plesno etnološka studija, Zagreb-Rijeka: Adamić, str. 72.

Malarija je na otoku dovela do napuštanja sela, uslijed širenja ove bolesti. Ruševine novijeg datuma su Miholjice i Semenj blizu Sv. Vida (Zebec, 2004., str. 72.).

3. SOCIJALNI ČINITELJI NEMATERIJALNE BAŠTINE KRKA

Među socijalnim činiteljima nematerijalne baštine otoka Krka ubrajaju se brakovi i vjenčanja te identitet Bodula. Smatra se kako su to zapravo značajni elementi ovog kulturnog sustava, a danas uvjerljivo svjedoče i o krčkom identitetu.

3.1. Brakovi i vjenčanja

Brakovi i vjenčanja značajni su dio identiteta nekog područja i naroda, kao i važan element narodnih običaja i identiteta. Ujedno je riječ o vrlo opsežnom području istraživanja, a neki segmenti pri tome su predbračno upoznavanje mladenaca, prošnja, sama svečanost vjenčanja i slično. Posebna pažnja usmjerena je na razdoblje od polovice 20. stoljeća na dalje.

Svakom braku i vjenčanju mladenaca na otoku Krku prethodilo je njihovo upoznavanje. U razdoblju 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća to je upoznavanje bilo vrlo ograničeno, što je posljedica izoliranosti pojedinih središta otoka, odnosno gradova. Time se indicira da je upoznavanje mladenaca bilo nešto fleksibilnije unutar općina. Ono što je značajno istaknuti jest činjenica da su se uglavnom svi mladenci prije toga poznavali, a česte su bile i razne veze među njihovim obiteljima.

Neke od najčešćih prilika upoznavanja mladenaca, odnosno djevojaka i mladića, bio je odlazak na rad u polje, posjet djevojaka, što se nazivalo *hodit na fraj* ili posjet rodbini. Za djevojke i mladiće koji su stupili u vezu tijekom 50-ih i 60-ih godina prošloga stoljeća koristio se naziv *bit frajari*, dok se u idućim dekadama taj naziv zamjenjuje nazivom *hodit skupa* (Crnčić, 2019., str. 9.).

Najčešće su djevojke stupale u brak u dobi od 20 do 25 godina, a mladići do 30 godina. Poželjna osobina djevojaka i mladića bila je marljivost. Osim toga, naglašavao se i značaj poznavanja obitelji mladića i djevojaka pa su često bili primjeri brakova između djevojaka i mladića koji su se poznavali od djetinjstva. Kod odabira bračnog supružnika utjecaj obitelji bio je izražen sve do 70-ih godina prošloga stoljeća, od kada se kontinuirano umanjuje (Crnčić, 2019., str. 9.).

Intimni odnosi prije braka osuđivali su se, no u to vrijeme često se navodi da je bilo više izvanbračne djece nego danas. Stariji mještani danas često svjedoče o tome da svaka djevojka koja je stupila u takav odnos s mladićem, prije braka, ostala je i trudna, a nakon toga brak je bio obvezatan. Ostati trudna prije braka u to vrijeme je bila sramota i osnova za priče u selu.

Onda je bilo više nebračne djece nego donos, više njih, jer nisu mogli pobačaj udelat. Ka je bila z muškin ta je bila i trudna. Tako da je bilo toliko djece, znaš koliko ih je bilo vanbračno. Ali te ženske se nisu nikad udale. (...) Ni ih htje nijedan, ki će zet tuje dite i hranit ga, ka je drugih slobodnih žen (Crnčić, 2019., str. 22.).

S druge strane, postojale su i određene prepreke za sklapanje braka. One su se odnosile primarno na rodbinske veze i kumstvo, no to ne znači da takvi brakovi nisu postojali i ne postoje čak i danas.

Zaruke su se na otoku Krku nazivale *poć za koga*, a čak se i danas ponekad čuje taj naziv, posebice među starijim stanovnicima. Tijekom povijesti zaruke se nisu slavile kao danas. Štoviše, često su to bili tek dogovori među obiteljima koji nisu imali ozbiljnije obilježje u vidu svečanosti i slavlja.

Ono što je bilo važno, a danas se rijetko poštuje, bilo je zahtijevanje mladića da obitelj dozvoli brak s djevojkom. Misli se, naravno, na obitelj djevojke pa je prosidba podrazumijevala dolazak k obitelji i traženje njihova pristanka. Prsten ili „verica“ obilježio je taj čin.

Čak i nakon zaruka, „fajlari“ su se ponašali kao i prije njih. Promjene u njihovu odnosu i javnom nastupu događale su se tek nakon vjenčanja. Zajednički život bio je nezamisliv prije vjenčanja, što je danas sasvim drugačije.

U to vrijeme, a i danas, odbijanje bračne ponude nije predstavljalo osobitu tragediju, barem ne „pred narodom“. Međutim, raskid zaruka 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća smatrao se velikom sramotom, posebice za djevojku i njezinu obitelj.

U pitanju planiranja i organizacije svadbe treba istaknuti kako se to sve provodilo unutar obitelji. Do 80-ih godina prošloga stoljeća veliki utjecaj na to imali su roditelji djevojaka i mladića, koji su često određivali i datum vjenčanja. Organizacija se nije provodila značajno prije vjenčanja, tek par mjeseci. Najčešće se brinulo o povoljnim ponudama, a najpopularniji mjeseci bili su od jeseni do početka ljeta. Prema crkvenom kalendaru vjenčanja su zabranjena u doba adventa i korizme, od Pepelnice do Uskrsa, pa su se svadbe najčešće održavale u doba mesopusta (Zebec 2005., str. 215.).

Svadbe su se najčešće održavale u domovima, mjesnim društvenim domovima, restoranima i hotelima. Gosti su se pozivali „osobno“, to jest posjećivali su se u njihovim domovima i tada bi bili obaviješteni o vjenčanju te pozvani na svečanost. Poseban formular za to nije postojao, sve do novijeg doba, kada se polako napušta ovakav način pozivanja gostiju. Primarno se pozivala rodbina, ona bliža i dalja, ali i prijatelji, susjedi i ostali, ovisno o mogućnostima mladenaca obitelji.

Kumove su oduvijek birali mladenci. Na Krku se za njih koristi naziv *kumpari*. Prvi kum je uvijek bio mladenkin kum i on je imao najveće ovlasti na piru, dok je drugi kum bio mladoženjin. Uloga kumova na svadbama bila je velika, oni su predvodili svečanost i brinuli se da sve bude po „protokolu“ (Zebec, 2004., str. 218.). S obzirom da je kumstvo od davnina zahtijevalo veći financijski izdatak, često su se birali članovi rodbine. Tek od 80-ih godina sve popularniji postaju kumovi koji su prijatelji mladenaca.

Dužnosti kumova bile su mnogobrojne, a neke od njih poštuju se i danas. Primjerice, oni su morali paziti na mladenku da je netko ne ukrade, platiti prolaz za pirovjane s mladoženjine strane sve do mladenkine kuće, prolaz za pirovjane i mladenku tijekom barikade u mladenkinom mjestu, ali i paziti da svadba ide po „protokolu“.

Kumovi su trebali i plesati s mladenkom prvi ples na placi, takozvani *tonoc na placi*, što najavljuje svečani dolazak pogače i vina. Osim toga, zabilježeni su i primjeri gdje su kumovi skidali mladoj krunu ili vijenac s glave, ali su i pratili mladence kada bi išli na toalet, kako bi bili sigurni da neće netko otići s vjenčanja (Zebec, 2004., str. 218.).

Treba istaknuti da momačke i djevojačke večeri prije vjenčanja kakve poznajemo danas nisu postojale sve do 80-ih godina prošloga stoljeća. Dan prije vjenčanja organizirao se ručak obaju obitelji te se provelo darivanje. To su uglavnom bili materijalni i praktični pokloni, dok novac kao takav postaje popularnim darom tek od 21. stoljeća. Najčešći pokloni bili su posteljina, servisi, posebice kristal, *padele*, mikseri i slično. Roditelji često nisu davali poklone, a od njih se nije ni očekivalo, s obzirom da su oni organizirali i financirali svadbu.

3.1.1. Svadba i okupljanje uzvanika

Na Krku su se sudionici svadbe nazivali *pirovjani*, mladenici *nevistići*, a svadba *pir*. Svadbena povorka sve do 80-ih godina prošloga stoljeća kretala se pješice, s obzirom da je u to vrijeme bilo vrlo malo automobila i da su *nevistići* uglavnom bili iz istog mjesta.

Svadba je počinjala okupljanjem kod mladenke i mladoženje, uglavnom ujutro, kada se marendalo ili ručalo. Prije izlaska iz kuća, mladenka i mladoženja od roditelja su tražili blagoslov. Izlazak iz kuće bio je praćen sopelama, a taj se običaj rijetko provodi i danas. Ta se svirka naziva *mantinjada*, a predstavljala je uvod u sve svečanosti. Svirala se na piru ispred mladoženjine i mladenkine kuće, kao i nakon obreda vjenčanja u crkvi (Radić, 2004., str. 28.) (Slika 6.).

Slika 6. Mantinjada

Izvor: Živković, A. (2019.). *Kultura, glazbeni i običajni život otoka Krka*. URL: <http://docplayer.rs/178073630-Sveu%C4%8Dili%C5%A1te-u-rijeci-u%C4%8Diteljski-fakultet-u-rijeci-ana-%C5%BEivkovi%C4%87-kultura-glazbeni-i-obi%C4%8Dajni-%C5%BEivot-otoka-krka-diplomski-rad-rijeka-2018.html> (21. travnja 2020.).

Nakon što je mladoženja istupio iz kuće, povorka kreće prema kući mladenke. Tijekom svadbe organiziraju se i takozvane *barikade*. To su improvizirane prepreke prema dvoru mladenke, a simbolizirale su životne prepreke, kao što su lažne nade i slično.

„U mladenkinu dvoru mladenkin kum proziva *ki će se s kogun pejat*. Prema tom popisu i redu, formira se dvored, muškarci su na jednoj strani, žene na drugoj i tuda će mladenka proći dok je muški kumovi vode. Ovaj se običaj zadržao sve do kraja 90-ih godina (Crnčić, 2019., str. 42.).“

Kao i danas, običaj je bio dva do tri puta izvesti lažnu mladu iz kuće. Mladenku je preuzimao mladoženja s kumom. Tada su se svatovi kitili ružmarinom, a danas se koriste razne varijacije na to.

Svadbena povorka nakon toga nastavila se prema obredu vjenčanja. Sve do kraja prošloga stoljeća, vjenčanje u matičnom uredu nije se percipiralo kao pravo vjenčanje, već je tu titulu nosilo ono crkveno.

Nakon dolaska pred crkvu uslijedila je svirka sopela. Ona je pratila i ulazak mladenaca u crkvu, kao i njihov izlazak, nakon crkvenog vjenčanja. Nakon završenog obreda vjenčanja, ispred crkve se svira mantinjada tri puta, a mladenci zajedno izlaze iz crkve. Običaj bacanja riže na mladence, pri izlasku, nastupio je tek 80-ih godina prošloga stoljeća.

Nakon ovog obreda uslijedio je *tonac* na placi. *Prvi ples je bi tonoc na placi. Nevestić sede na stolicu, nevestica pleše sa svojin kumom. Onda je poslije drugi tonoc drugi kum šo. Nakon kumova je tek nevestić mogo plesat s nevesticun. Ni bilo prvoga plesa za vičerun kako danas* (Crnčić, 2019., str. 47.).

Na placu se donosila pogača, vino i kava. Tu se častilo goste, a nakon toga išlo se na svadbenu večeru. Ovaj običaj danas se rijetko poštuje, a bio je istaknut sve do kraja prošloga stoljeća.

3.1.2. Svadbena večera

Ponašanje mladenaca tijekom svadbene večere i nastavka svečanosti nije bilo strogo kontrolirano i prema nekim posebnim „pravilima“ i običajima. Ono što je bilo zastupljeno jest da oni nisu morali voditi „glavnu riječ“, već su uglavnom bili u tišini. Tijekom večeri pjevale su se razne narodne pjesme, a mladenka je morala plesati sa svakim tko je to htio.

Ono po čemu su krčke svadbe bile i ostale specifične jest izvođenje šala ili komedija tijekom svečanosti. Bile su tu i razne spačke oko lažno serviranih jela, predstava za mladence i slično (Slika 7.).

Slika 7. Smiješna predstava na jednoj krčkoj svadbi tijekom 90-ih godina 20. stoljeća – improvizirani porod kokoši

Izvor: Crnčić, A. (2019.). *Svadbeni običaji u Dobrinju na Krku*. URL: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A340/datastream/PDF/view> (21. travnja 2020.), str. 52.

Osim ovih događaja, moguće je istaknuti i govore ili zdravice, no oni su se rijetko izvodili tijekom ranije povijesti. Također, običaj bacanja buketa i skidanja podvezice moderni je običaj, koji nastupa početkom 21. stoljeća.

3.2. O identitetu Bodula

Pojam Bodula veže se uz pučki naziv za otočane. Primarno se koristio za otočane sjevernog Jadrana, a kasnije i za one na srednjem Jadranu. U užem smislu pojma, misli se na stanovnike otoka Krka.

Prema određenim tumačenjima, ovaj naziv potječe od mletačke riječi *bòdolo* (deminutiv *bodoleto*), koja je označavala omalena čovjeka, debeljka. Od nje tijekom povijesti nastaje nadimak *bodoli*, koji se koristio za vojnike pješake iz Dalmacije.

Prema nekim drugim teorijama, ovaj naziv nastaje u ranijoj povijesti Krka, a prilagođen je fonologiji i morfologiji hrvatskog jezika. Potječe od latinskog naziva *vadum* množina *vada*, što u prijevodu označava pličinu, a veže se za ljude „pliče“ pameti. Ipak, s vremenom iščezava podrugljivost naziva, a danas se na Krku često čuje pa ga čak i mještani svakodnevno koriste (Istrapedia, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3255/boduli>, 23. svibnja 2020.).

Nedvojbeno, pojam Bodula danas se koristi kako bi se indiciralo na otočni identitet, odnosno društvenu zajednicu. Unutar svojih otočnih granica, stanovnici Krka, Boduli, svjesni su svojih međusobnih razlika, no svi oni zajedno čine taj specifični krčki identitet.

O jedinstvenom, a ponovno različitom bodulskom identitetu govori i dosjetka iz 19. stoljeća:

Sedam smrtnih grijeha ovog otoka, u sedam općina, koji označuju ćud i vladanje na istom otoku:

1. Dobrinj: oholost
2. Omišalj: lakomost
3. Dubašnica: bludnost
4. Poljica: srditost
5. Krk: proždrljivost
6. Baška: nenavidnost [zavist, mržnja – T. Z.]
7. Vrbnik: lijenost (Zebec, 2004., str. 100.).

Njome se ističu osnovna obilježja ili karakteristike bodulskog identiteta otoka Krka, a istovremeno se ukazuje na specifična obilježja pojedinih skupina ovog identiteta. Ovu dosjetku prvi put spomenuo je pop Ivan Feretić, koji je pisao o povijesti Krka i krčkog identiteta.

I drugi su povjesničari, etnolozi i sociolozi pisali o krčkom identitetu, razlikujući pritom obilježja stanovnika ondašnjih općina. Primjerice, Jelenović navodi:

Drugačija je dobrinjska, drugačija vrbonska, omišojska, dobošjanska, vejska, puntarska i bošćanska. Tr se zna, a va starih knjigah je zapisano, da naš škoj ima: sedon općin (poteštarij); sedon plovanij, sedon kaštel, sedon zajik, sedon užanac, sedon nošanj, sedon smrtnih grihi i sedon kriposti (Jelenović, 1948., str. 1.).

Ovime se otkrivaju zapravo osjećaji Bodula. S druge strane riječ je o posebnostima pojedinih karaktera koje proizlaze iz povijesti ovog naroda, fizičkim obilježjima prostora i prilikama s kojima se susreću.

Međutim, pored ovih oholosti i podrugljivih osobina, Krčani, Boduli, često se poistovjećuju s brojnim vrlinama. Svakako treba istaknuti kako je riječ o najboljim *tancurima* i *kanturima*. Stanovnici krčkih kaštela i sela zasigurno su poznati po svojim sposobnostima i sklonostima ove prirode.

Ne treba zanemariti to da i danas Boduli rado određuju svoje mjesto s obzirom na otočne razlike i specifičnosti kaštela, općina i administrativnih zajednica. Razlike prepoznaju i unutar užeg okruženja, a o tome se raspravlja u jednom od idućih poglavlja, pri analizi krčkih *tanaca*.

Stanovnici kaštela i sela na Krku tijekom povijesti su, a to čine i danas, jasno određivali međusobne razlike i time se i socijalno izolirali. Naizgled manji teritorijalni prostor obiluje raznim varijacijama jedinstvenog identiteta. Međusobno, pojedine društvene skupine uvijek su nastupale zajedno i složno, u odnosu na one druge. Posebice su istaknute razlike između kaštelana i seljaka, odnosno *gradara-selana* na otoku Krku.

Propadaju sopeli, aš ni ki sost; propa je i tonoc, aš ga ne znaju toncat; zapušćaju se lipi starinske užance, aš jih ziganjaju nove, fureške... ma tanto-kanot se još drži. Po selih više nego gradi. Ma je još je i gradari, ki će lipo zakantat, ma ne kako vonjskari ali selane: Gostinjčari, Hlapari, Županjari, Kimonci, Rudinari, Čižičari, Sužanci, Svetoivančari, Rosopašnjari, Gabonjari i Krasani – svi oni znaju još i donos zakantat ali zabugarit da jih je lipota čut (Jelenović, 1948., str. 21.).

Ovo je tek jedan od primjera oslikavanja povijesno utemeljene, ali i danas prisutne, socijalne hijerarhije unutar ovog identiteta. Iako i danas postoje istaknute razlike na otoku Krku, koje se odnose na pojedine socijalne skupine mještana, treba istaknuti da se jedinstvo identiteta uvelike osjeća za blagdane, za vrijeme misa, ali i nekih specifičnih događaja kao što su pogrebi i slično.

Razlike o kojima se u ovome radu govori često su drugim narodima i stanovnicima drugih krajeva nevidljive. Međutim, stanovnici i starosjeditelji Krka uvijek ih prepoznaju. Primjerice, poznato je da se stanovnici Baške, Batomlja, Jurandvora i Drage međusobno ne podnose iako su oduvijek zajednička općina. Dražani su skloni ispričati kako je Draga bila prema Baški uvijek jača, veća, a ljudi radišniji (Zebec., 2004., str. 108.).

3.3. Nadimci na otoku Krku i važnost njihova proučavanja

Pripadnost nekog zajednici, užoj ili široj, na otoku Krku se tijekom povijesti, a često i danas potvrđuje raznim nadimcima i sklonosti mještana da se njima koriste. Ritig-Beljak (1976., str. 94.) detaljnije istražuje ovo obilježje krčkog identiteta, a u svojem istraživanju predstavlja ga i kao mikroproblem koji je sociološki i psihološki zanimljiv fenomen. Nadimcima se nekada i danas nastojalo ukazati na pripadnost nekoj obitelji, sociološkoj skupini, ali i ukazati na neku od osobina.

Na otoku Krku se od davnina uz ime i prezime neke osobe često koristio i nadimak. Korišteni su da bi se identificirala osoba o kojoj je riječ ili da se istakne neka njezina svojstvena fizička ili psihička osobina. Često su se upravo nadimcima ovjekovječivale neke zgrade iz svakidašnjeg života, zanimanja, titule, podrijetlo ili uloga u društvu.

Nadimci su na ovome području dugo godina korišteni baš zbog toga što je riječ o otočnom identitetu u kojem se u gotovo svim mjestima javlja veliki broj obitelji istog prezimena. Njihovo razlikovanje u krčkom se narodu provodi upravo korištenjem nadimaka. Često su primjeri takozvanih obiteljskih, a ne pojedinačnih nadimaka. Oni su se često prenosili s generacije na generaciju, odnosno po krvnoj liniji na muške potomke (Zebec, 2004., str. 121.).

Iznimno navedenom nasljeđivanju nadimaka muških potomaka, postojali su i slučajevi da djeca nasljeđuju nadimak po majci, ako je ona bila udovica ili se nametnula u društvu na temelju svoje osobnosti, snage ili drugih ostvarenja. Primjerice, Kranjčići su bila sva djeca u obitelji Brusić, u kojoj se otac oženio Kranjicom (djevojački Meglič). Ona je bila Kranjica, muž zbog nje Kranjec, a djeca Kranjčići (Zebec, 2004., str. 121.).

Treba istaknuti da je stvaranje nadimaka bilo i ostalo vrlo slobodno. Ono je nevezano za tradiciju, ali se javlja kao dio nje. Često su dobri *sopci*, *tancuri*, *balari*, upravo zbog tih osobnosti i sposobnosti dobivali nadimke. Uz pomoć njih, bilo je moguće specificirati pojedine bodulske identitete.

Primjerice, u Vrbniku se od 19. stoljeća obitelj Antić nadijevala nadimkom Balarić, Balarica. Naime, Ivan Antić doselio se iz sela Risike u vrbničkoj župi, a 1810. oženio je Vrbenčanku Stašić. Njegov potomak Pero Antić Balarić u Vrbniku je bio poznat kao dobar *tancur* (Zebec, 2004., str. 122.).

Neki od pojedinačnih i čestih nadimaka Bodula bili su:

- Plajko (ima plave oči);
- Runka, runkavec, runkavčić (imaju runkavu kosu);
- Kubić, bucvan, debejanina, barilec, bečvica, durelina (debeli su);
- Srpina, suhanina, stišnjeneć, bakalajina (mršavi su);
- Ušan, nosan, očman, belusan (ima "bele vlasi");
- Pećina (široka usta);
- Zubatec (velike zube);
- Tikvina (veliku glavu);
- Plentavec, žberlavec, knjago, puhec i slično (Zebec, 2004., str. 122.).

Vidljivo je da nadimci imaju često podrugljiv prizvuk pa su rijetko prelazili na generacije. Davanje nadimaka tijekom povijesti se sve više zanemaruje, barem u ovakvom obliku. Iako se i danas javljaju ponekad određeni nadimci, treba istaknuti da je to znatno rjeđe nego prije, a i sami su znatno izmijenjeni.

Starije se generacije često prisjećaju pojedinih izvornih nadimaka, a uz njih se često vežu i razne priče ili zgode. Na taj način oni preporučavaju svoju povijest, ondašnji život i navike, a time promiču dio nematerijalne baštine ovog područja.

4. KOLA I PLESNA NARJEČJA

Kola i plesna narječja često se navode kao vodeći elementi nematerijalne baštine otoka Krka i vjerno svjedoče o krčkom identitetu, kulturi i tradiciji. Ovim se poglavljem nastoji ukazati na opsežnost ovog elementa, ali i njegova specifična obilježja.

4.1. Krčka kola i vrste krčkih kola

Krčki tanci su tradicijski plesovi otoka Krka, koji su u Hrvatskoj, odlukom Ministarstva kulture, 2013. dobili status kulturnog dobra. Oni predstavljaju specifični izraz otočnoga puka koji nije izvediv bez sopila (sopela), tradicijskog instrumenta specifičnog zvuka koji se svira u paru. To je njihova najveća vrijednost, a treba istaknuti da se izvode diljem ovog otoka, u svim kaštelima i selima.

Neka od osnovnih obilježja krčkih tanaca, koja se detaljnije istražuju u ovome poglavlju (Kirinčić, 2013., <https://otok-krk.org/krk/krcki-tanci-uvrsteni-u-listu-nematerijalnog-kulturnog-dobra-republike-hrvat>, 23. travnja 2020.):

- Prebiranje, prebir;
- Tipično kružno obilaženje prostora uz promjene smjera kretanja pred sopcima. Najčešće se obilazi u smjeru kretanja kazaljke na satu, osim u tancima Bašćanske doline gdje je zabilježen obratni smjer kretanja;
- Na placi se tanci izvode i poskakujući, dok su u zatvorenim prostorima nešto slabije dinamike.

Stručnjaci i kulturnjaci često ističu da je krčki tanac toliko poseban i jedinstven u svojem bogatstvu varijanti da cjelokupnoj slici otočne kulture daje posebni pečat. Bogatstvo ovih plesova godinama čuvaju folklorna društva, a od 1935. na otoku se organizira Krčki festival folkloru na kojem redovito nastupaju sve otočne folklorne skupine, tradicionalno organizirane kao nevladine organizacije civilnoga društva, kulturno-umjetničke udruge ili društva (Slika 8.).

Slika 8. Krčki festival tradicionalnih plesova

Izvor: Kirinčić, M. (2013.). *Krčki tanci uvršteni u listu nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske*. URL: <https://otok-krk.org/krk/krcki-tanci-uvrsteni-u-listu-nematerijalnog-kulturnog-dobra-republike-hrvat> (23. travnja 2020.).

U izvornom narodnom krčkom govoru tanac se naziva *tenec*, *tanec* i *tonoc*. Kao što je i istaknuto, osnovno obilježje je prebiranje ili prebir, koji se odnosi na prebacivanje težine s noge na nogu, a razlikuju se muški i ženski prebir. Pri tome muškarci prebiru snažnije i rade veće korake, dok je ženski prebir nježniji i manjih koraka.

Osnovne vrste tanaca razlikuju se s obzirom na dio otoka s kojega dolaze. Tako postoje (Kirinčić, 2013., <https://otok-krk.org/krk/krcki-tanci-uvrsteni-u-listu-nematerijalnog-kulturnog-dobra-republike-hrvat>, 23. travnja 2020.):

- Tanac Omišlja;
- Tanac Dobrinja;
- Tanac Vrbnika;
- Tanac Baške;
- Tanac Dubašnice;
- Tanac Punta;
- Tanac Vrbnika.

Treba istaknuti da se na zapadnim dijelovima otoka tanac izvodi bržim i sitnijim koracima, dok je na južnom dijelu suprotno. Osim kraja iz kojih dolaze, tanci se dijele i na (Zebec, 2004., str. 247.):

- Građanski tanac koji iskazuje veličinu, držanje, ponos, veličanstvenost i suzdržanost, a nešto je i tempom sporiji od seoskog;
- Seoski tanac je ubrzan, čvršći, jači i agresivniji.

Osim tanaca, na otoku Krku plešu se i ostali plesovi. Rezultat je to povijesnih događanja na ovome području, miješanja kultura i naroda. Među tim plesovima su bakarska, polka, mažurka, rašpa, svinga i valcer. Osim toga, iznimni značaj imaju kola koja se često i danas plešu (Zebec, 2004., str. 249.).

Kola su jednostavni plesovi, a na otoku Krku razlikuje se nekoliko ovih plesnih oblika, koji su na čitavom području rasprostranjeni. Prema definiciji, kolo je plesni oblik ili vrsta plesa koja se izvodi na način da se sudionici drže za ruke, ramena ili oko struka, a kreću se uglavnom u krug (Zebec, 2004., str. 124.).

Marća je kolo koje se na otoku Krku pleše na području Baške i Jurandvora, a obilježava ga koračanje, odakle dolazi i sam naziv (Slika 9.).

Slika 9. Kolo Marća

Izvor: Glas Grada (2017.). Primorska djevojka najljepša. Br. 643. God. XIII. URL: <https://www.glasgrada.hr/wp-content/uploads/2017/07/643.pdf> (23. travnja 2020.).

Ovo je vrsta pjevanog kola kod kojeg se svirači sopela „odmaraju“ između tanaca, polki ili mažurki koje izvode. Ovo se kolo zapravo izvodi laganim šetanjem koje prati dvoglasno pjevanje „na tanko i debelo“.

Pokolu je danas jedno od popularnijih kola na otoku, a izvodi se često za vrijeme svadbenih obreda, odnosno vjenčanja. Muškarac i žena plešu u parovima (Slika 10.).

Slika 10. Pokolu

Izvor: *You Tube* (2020.). *Pokolu, otok Krk.* URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T1nVa4p6bUE> (23. travnja 2020.).

Vrbnička tantarola specifična je za područje Vrbnika, a naziva se muškim plesom jer je vrlo dinamična i oštra. Tantarola se pleše tako što se muškarci drže za ruke i poskakuju prelazeći uz pratnju sopela u snažni galop.

U konačnici treba spomenuti i pjevana kola, odnosno kola koja ne prati instrumentalna pratnja nego pjevanje plesača. Danas su vrlo rijetka, no nekada su bila vrlo popularna jer su muškarci na taj način najčešće prilazili ženama i udvarali se. Tijekom povijesti često su se izvodila za vrijeme adventa, na placi. Odabrani primjeri ondašnjih tekstova koji su se pjevali u ovome slučaju su:

*Igra kolo, igra kolo na dvadeset i dva;
U ton kolu, u ton kolu lipi Ive igra,
Da ta Ive, da ta Ive medna usta ima.*

*Da me hoće, da me hoće poljubiti š njima;
Volela bin, volela bin, neg carevo blago.*

*Jubi Ive, jubi Ive, koga tebi drago,
Sam nemoj, samo nemoj, koga nimaš rado (Zebec, 2005: 115., str. 129.).*

*Igra kolo šikara,
Na šikari livada,
Na livadi momče ore,
Viče na volove:
Stojte, moji volovi,
Da ja s jubun govorin,
Moja juba –zelen bore,
Neka judi govore,
Neka judi govore,
Da nije ona prava,
Ma je meni draga.
Kad ja jenu projubin,
Ja već druge ne volin,
Nina nena, mala moja,
Ojajnina naj (Zebec, 2005., str. 115.).*

4.2. Gušći prebir ili prebiranje

Gušći prebir, kao što je već i spomenuto, stil je plesnog narječja. Prebir općenito, kao način prenošenja težine s jedne na drugu nogu, obilježava krčki tanac. Gušći prebir dinamičniji je način plesanja i nešto oštriji, a izvodi se na zapadnom dijelu otoka. Ponovno se dokazuje da su ove razlike u aspektu nematerijalne kulturne baštine posljedica povijesnih zbivanja i događanja na ovome području.

Treba napomenuti da je tijekom 15. stoljeća na zapadnom dijelu otoka nastupilo masovno naseljavanje podanika Frankopana. Upravo zbog toga danas se često ističe da su stanovnici zapadnog dijela ovog otoka drugačije naravi, kulture i običaja od onih na istočnom dijelu. Ponekad se zna reći da su to doseljenici, a ne izvorno krčko stanovništvo. Otuda i razlike u prebiranju, odnosno krčkom tancanju.

Zapadni stih plesnog narječja danas se naziva šotoventskim. On je prostorno određen, osim što se izvodi bržim i oštrijim tempom i sam vizualni identitet plesača je drugačiji. Tijelo i koljena plesača na ovome dijelu otoka pri izvođenju tanca su osjetno ukočeniji (Zebec, 2004., str. 248.).

Kod analize krčkih tanaca često se posebna pozornost posvećuje onima s područja Baške i Punta. Oni su po mnogočemu slični, no postoje određene stilske i strukturalne razlike.

Iznimna atraktivnost ovih tanaca proizlazi iz virtuoznog okretanja plesačica, ali i samostalnog prebiranja partnera. Samostalni prebir ukazuje da plesač sam izvodi prebiranje, a pri tome se ne drži s nekim od ostalih plesača za ruke (Slika 11.).

Slika 11. Virtuožno okretanje plesačica – tanac u Baškoj

Izvor: Općina Baška (2020.). U Baškoj je održan 65. Festival folklor otoka Krka. URL: <https://www.baska.hr/u-baski-je-odrzan-65-festival-folklor-otoka-krka/> (24. travnja 2020.).

Istraživači i povjesničari uočavaju i na ovome primjeru poveznicu između povijesti i nematerijalne kulturne baštine danas. Naime, na području Baške i Punta dogodile su se povijesne migracije u nekoliko navrata. Pri analizi vjenčanja na otoku Krku bilo je riječi i o tome da su se često sklapali brakovi budućih supružnika iz ovih područja pa je u tome opravdana i određena sličnost kulture, tradicije i baštine ovih izdvojenih područja.

4.3. Lokalni i osobni plesni stil

Analizom krčkih tanaca ukazuje se na lokalne različitosti jedinstvenoga krčkoga identiteta i varijacije u njegovim pojedinim elementima. Ove lokalne specifičnosti govore o nekadašnjem izoliranom i ograničenom mikroprostoru, no današnje granice postupno se brišu te se lokalni identiteti sve više isprepliću.

Proces formiranja lokalnih krčkih identiteta može se pratiti od najranijih povijesnih razdoblja, točnije od predantičkih procesa pa sve do srednjeg vijeka, kada dolazi do formiranja kaštela s pripadajućim selima. Utjecaji naroda i prostora preko morskih granica nastupali su samo u onim uvjetima i situacijama kada dolazi do naseljavanja tih naroda, potaknutog raznim motivima i događajima.

Iako se na izoliranost pojedinih identiteta često gleda s negativnim predznakom, treba istaknuti da je to jedan od vrlo povoljnih preduvjeta za međugeneracijsko prenošenje nematerijalne kulturne baštine. Ovu izoliranost lokalnih identiteta možemo sagledati kao instrument očuvanja nematerijalne baštine otoka Krka, od najranije povijesti pa sve do sada.

Osim razlika u lokalnim identitetima, u radu su se nekoliko puta naglasile razlike u identitetu gradskog i seoskog stanovništva. Te razlike u pripadajućoj nematerijalnoj baštini proizlaze iz običaja i tradicije, sklapanja brakova i vjenčanja, ali i plesnih stilova. Na otoku Krku razlikujemo lokalni i osobni plesni stil.

Primarna podjela otoka je na istočni i zapadni dio, a slijedi ona koja razlikuje seoske i gradske dijelove ili područja kaštela. Na relaciji kaštela i sela moguće je objasniti i razlike u pripadajućim plesnim stilovima.

Čak i danas postoje priče koje govore o tome da su često seoski *tancuri* na Krku bili vještiji od onih u gradskim, to jest kaštelskim područjima. Neki će, pak, reći da su seoski stilovi plesanja grublji zbog samog načina života plesača koji dolaze iz ovih područja.

Neovisno o kojoj vrsti tanca je riječ, starosjeditelji Krka, posebice vrsni *tancuri*, s jednostavnošću će prepoznati lokalni i osobni stil tancanja, bio on seoski ili gradski. Specifičnost tancanja veliki dijelom rezultat je osobnog doprinosa plesača, koji time modificira, obogaćuje ili osiromašuje tradicionalnost i lokalnost tog plesa. Zbog toga, danas će stariji stanovnici otoka često istaknuti da se tradicionalno tancanje sve manje izvodi i sve više zaboravlja, a time i postupno nestaje.

Međutim, autor rada se ne bi u potpunosti složio s ovom tvrdnjom. Naime, budući da je povijest tijekom proteklih stoljeća oblikovala krčku kulturu, identitet i tradiciju, odnosno formirala nematerijalnu kulturnu baštinu sve do danas, tako se ona i danas dijelom prilagođava i modificira. Riječ je o suptilnom i kontinuiranom procesu koji će se nastaviti i tijekom budućih razdoblja i na koji je nemoguće utjecati.

Smatra se da nove životne navike i novi uvjeti života, htjeli mi to ili ne, više ili manje djeluju na nematerijalnu kulturnu baštinu na način da je moderniziraju, modificiraju, nadopunjuju ili mijenjaju. Taj utjecaj znatno je veći na primjeru nematerijalne baštine, nego što je primjer materijalne baštine. Razlog tome je prenošenje nematerijalne baštine s generacije na generaciju, pri čemu je neizbježno otiskivanje dijela obilježja tog društva i vremena.

4.4. Značaj krčkog tanca u istraživanju nematerijalne kulturne baštine otoka Krka

Posebna pozornost u ovome radu posvećena je tradicionalnim plesovima otoka Krka. Osim što predstavljaju dio nematerijalne baštine, smatra se da se njihovom analizom može tumačiti i neko društvo. U tom smislu oni ne predstavljaju samo dio neke kulture, već i osnovu za istraživanje pripadajuće lokalne zajednice, odnosno više njih.

Ovim se istraživanjem potvrđuje da su krčki tanci dobar način za spoznaju društvenih dimenzija ovog prostora, ali i za praćenje povijesnih događanja te njihovih refleksija na baštinu ovog područja, posebice onu nematerijalnu koja izravno ovisi o prenošenju na generacije, sposobnosti njezina očuvanja u društvu, ali i promjenama koje nastaju.

Na primjeru krčkih tanaca očituju se vanjski utjecaji drugih naroda koji su naseljavali ovo područje tijekom povijesti ili na neke druge načine ostavili svoj trag. Najjednostavniji primjeri su tanci na istočnoj i zapadnoj strani Krka, pri čemu se razlikuju i danas oni izvorni elementi nematerijalne baštine i oni modificirani, koji se javljaju naseljavanjem za vrijeme Frankopana. Upravo su povijesna zbivanja i društvene prilike utjecale na formiranje različitih plesnih izričaja ovog prostora, koji i danas služe kao sredstvo razlikovanja lokalnih krčkih identiteta.

Istraživanjima o krčkom tancu, kao jedinstvu kulturnog nematerijalnog dobra, zadire se i u ostale elemente nematerijalne i materijalne kulturne baštine. Razmatrajući ga kao jedinstvenu pojavu, evidentno je da on uistinu biva specifičan, heterogen i autentičan baštinski element, koji kao takav egzistira na razini čitave Hrvatske i hrvatskog naroda.

Svakako treba imati na umu da analiza tanca u suvremenom kontekstu, koja se ograničava na spoznaju pokreta, plesača i suvremenog načina izvedbe, ne ukazuje na konkretnija povijesna, antropološka i sociološka shvaćanja krčkog identiteta i nematerijalne baštine. Da bi to u praksi bilo moguće, tanac je važno istraživati u odnosu na povijest, odnosno povijesne mijene kroz različita razdoblja.

Kao što i sam autor Zebec (2004., str. 265.) ističe, bogata i turbulentna povijest otoka Krka, politička i kulturna zbivanja, povijest migracija, narodni običaji, načini sklapanja brakova pa čak i međusobni odnosi lokalnih identiteta grada i sela mogu se pratiti na primjeru pojedinih vrsta krčkih tanaca. U tome se očituje njihov iznimni značaj pa je tanac zapravo subjektivni izraz ovog identiteta.

Značaj tanca očituje se i u kontekstu njegova višestoljetnog očuvanja sve do danas. On svjedoči o snazi, sposobnosti i predanosti krčkog naroda očuvanju nematerijalne

baštine, o tome da je tradicija od posebnog značaja za ovaj narod te da se ona bezuvjetno i sasvim predano poštuje, a na taj način i konzervira. Ogledni su primjeri toga u suvremeno doba Krčki festivali, koji su primarno posvećeni prezentaciji i sjećanju na krčke tance. Treba pri tome istaknuti da su tijekom proteklih godina oni sve osebujniji, a broj sudionika sve veći. Posebno je pohvalno sudjelovanje mladih Bodula, što svjedoči da krčki tanci postoje i danas, iako u određenoj mjeri modificirani, a tome se teži i u budućnosti.

5. GLAZBA I KRČKI NARODNI OBIČAJI TIJEKOM POVIJESTI

Glazba je nedvojbeno važan dio nematerijalne baštine. Često se glazbom izriču povijesni događaji, sociološke promjene, ali i narodni običaji, tradicija i baštinske vrijednosti. O povezanosti glazbe i krčkih narodnih običaja tijekom povijesti raspravlja su u ovome poglavlju rada.

5.1. Glazba u običajima

U ovome dijelu poglavlja raspravlja se o glazbi u običajima otoka Krka. U središte se postavljaju godišnji običaji i opći životni običaji, posebice u razdoblju 80-ih godina prošloga stoljeća. O tome je zorno raspravljala Ruža Bonifačić u Krčkom zborniku (1995.) koji govori o narodnim običajima i životu otoka Krka.

Kada se govori o godišnjim običajima i njihovom obilježavanju glazbom, posebice je značajno osvrnuti se na zimsko razdoblje, razdoblje mesopusta, korizme i maja. Tijekom zime, točnije krajem listopada pa sve do Božića, diljem otoka Krka, a posebice na području Baške i Punta, nastupale su „dnevne pokore“ i post. Mještani su u velikom broju pohodili zornice, a pjevale su se crkvene i nabožne pjesme. Najvažniji dani u to vrijeme bili su Badnjak, Božić, Stipanja, Staro i Mlado leto (Bonifačić, 1995., str. 87.).

Jedan od posebnijih običaja u to vrijeme bilo je *koledvanje*. Naime, drugi dan nakon Božića, mladići su obilazili sela i izvodili koledarske pjesme, koje su podrazumijevale pjevanje o vjerskim i legendarnim motivima. Jedan od primjera ovih pjesama je i koledva za vrijeme Nove godine:

*Sveta Katarina,
Bila je jedina,
Nju su prišli prosit,
Tri kralja od svita.
Zberi, Kate, kralja,
Koga ti je drago.
Neću ni jednoga,*

Ieh Isusa predobroga (Bonifačić, 1995., str. 89.).

Za to vrijeme, nakon izvođenja ovih pjesama, ukućani su poštivali običaj darivanja izvođača. Darivani su smokvama, kolačima, ali i novcem, ovisno o mogućnostima ukućana. Treba naglasiti da su se i za to vrijeme izvodili krčki tanci, koji su dali poseban štih obilježavanju ovih blagdana.

Tijekom 80-ih godina, kao što je već spomenuto, nastupaju povijesne mijene na otoku Krku, a time i modifikacije narodnih običaja. Advent se počinje drugačije obilježavati pa se Badnjak i Božić obilježavaju nešto slobodnije i modernije.

Osim ovog razdoblja, posebnu vrijednost u povezivanju glazbe i običaja, ali i obilježavanja krčke tradicije, imalo je razdoblje *mesopusta*. Ono se odnosilo na dane veselja, pjevanja, tancanja i grubih zabava. On se posebice obilježavao u Puntu. Pripreme za veselje nastupale su već od najranijeg jutra, a tjednima ranije mladi su izrađivali lutku Frana Mesopusta. Za vrijeme veselja mladi su se maskirali, a nakon ceremonije i puških komedija te veselja, lutka se najčešće palila i bacala u more (Bonifačić, 1995., str. 90.).

Za vrijeme mesopusta glazba se izvodila na dva načina (Bonifačić, 1995., str. 91.):

- Kao buka i glasanje životinja uz pratnju neobičnih i rijetko korištenih glazbala;
- Kao tradicionalni glazbeni izričaj.

Čak i to razdoblje karakterizirale su neke specifične narodne pjesme, kojih se mještani i danas s veseljem prisjećaju. Jedna od njih je:

Mesopust maneni

Priko mora išal,

Na jednu ne more,

Hitimo ga v'more! (Bonifačić, 1995., str. 92.).

Čak je i ovo razdoblje obilježeno značajnijim promjenama tijekom 80-ih godina prošloga stoljeća. Umjesto obilježavanja nedjelja, sve se više priklanja obilježavanju subota. Rezultat je to socioloških promjena u to vrijeme, a koje se najčešće vežu uz

promjene u svezi organizacije života i radnog vremena. Osim toga, sudionici postaju organizirani u manje brojne skupine nego što je to bilo prije ovog razdoblja, a često su primjeri grupnog ili skupnog maskiranja pa su i maske znatno drugačije. Osim poštovanja narodnih običaja i plesova, sve se više priklanja tombolama, igrama i sličnim načinima organiziranja ovog događaja.

Od ostalih događanja tijekom godine, koja su praćena glazbom i zabavom, izdvajaju se Korizma i Maj. Korizma se obilježavala često u druženju, pjevanju i zabavi u *oštarijama*. Takav način obilježavanja bio je specifičan za muškarce, dok su žene tijekom 70-ih godina počele obilježavati na sličan način, samo u kućama i domovima, 8. ožujak.

Centralni narodni običaj u novije vrijeme, točnije od 80-ih godina prošloga stoljeća, bio je Maj. On se održavao na placi, na prvu nedjelju u svibnju (maju). Nekada bi ga organizirali mladi momci, spremni za vojsku ili ženidbu. Ovaj običaj, u nešto izmijenjenom izdanju, zadržan je danas. Glazbeni izričaj nešto je drugačiji i moderniji, a najčešće je obilježen harmonikom i gitarom, uz razne plesne varijante.

5.2. Glazbeni narodni običaji u svakodnevnom životu stanovnika otoka Krka

Osim što je glazba obilježavala posebne blagdane, događaje i svečanosti na otoku Krku, ona je bila svakodnevnicom obilježavanja životnih događaja. Postoje neki od primjera koji se vežu uz obilježavanje životnih običaja glazbom na otoku Krku.

Primarno treba istaknuti uspavanke koje su majke pjevale svojoj djeci. Jedna od njih je:

Nanaj, nanaj moj bambin,

Otac ti je gospodin,

Mati ti je gospodična,

Zibarinka tičica (Bonifačić, 1995., str. 97.).

Osim uspavanki, djeci se, posebice onoj manjoj, često recitalo razne pjesmice za vrijeme igre. One su se isto tako prenosile s generacije na generaciju pa se i danas često javljaju među mještanima otoka Krka.

Tradicijskim pjesmama obilježavali su se i životni događaji poput izlaska mlade iz kuće roditelja, nakon crkvenog obreda vjenčanja, nakon mlade mise ili tužnih smrtnih rastanaka majki i djece. Primjer tradicionalne glazbe vezane uz mladu misu je:

Zarasma je rožica,

Na vrh zvonika.

Veseli se majko,

Popa redovnika,

Popa redovnika,

Mladog mašnika,

Ki je kantat mašu,

Va Svetoj Trojici,

Va Svetoj Trojici,

Na velon lontari (Bonifačić, 1995., str. 101.).

Glazbom se i danas obilježavaju životni događaji, no znatno rjeđe i u skladu s današnjim običajima glazbenim stilovima i navikama.

6. ODABRANI NARODNI OBIČAJI LOKALNIH IDENTITETA NA OTOKU KRKU

U ovome dijelu poglavlja sistematiziraju se narodni običaji lokalnih identiteta na otoku Krku. Time se daje zasebna slika njihovih specifičnosti, koje naposljetku čine jedinstveni krčki identitet. Time se predmetna problematika zaokružuje u smislenu cjelinu rada.

6.1. Narodni život i običaji Omišlja

O Omišlju je u ovome radu već bilo riječi. On se po prvi put u povijesti spominje 1153. u vrelu koje je pisano latinskim jezikom, pod nazivom *Castro Muscolo*. Vjeruje se da u prijevodu taj naziv indicira na mjesto kod školjki, dagnji (lat. *ad musculum*).

Omišalj je specifičan po tome što je to mjesto koje među prvima u povijesti naseljavaju Hrvati, kada se proučava otok Krk. O tome svjedoči specifičan čakavski govor Hrvatska s ovog područja koji karakterizira oblik zamjenice –če. Tijekom 15. stoljeća ovaj grad je posebno utvrđivan, a knez Ivan VII. u to vrijeme podiže i kulu. To je jedna od kula koja je do danas očuvana na otoku Krku, a ujedno je i opjevana (Strčić, 1995., str. 39.).

Druga kula koju je očuvana do danas, ali znatno snižena je Poligonalna kula koju je početkom 15. stoljeća knez Nikola IV. dao podići, a nalazi se u gradu Krku. Radi se o visokoj, kasnogotičkoj, šesterokutnoj kuli koja je služila kao osiguranje jugozapadnog dijela grada. (Story of Krk, http://history.grad-krk.hr/hr/kj/Poligonalna_kula, 28. svibnja 2020.)

Narodni običaji ovog prostora, kao i bilo kojeg drugog, najvjerodostojniji su izraz duhovnih zbivanja nekog naroda. Često se odražavaju i u političkom, sociološkom i ekonomskom aspektu života. Narodni običaj i život Omišljana danas svjedoče o tome da je riječ o prvotnim Slavenima, odnosno Hrvatima na Jadranu.

Neki od elemenata narodnih običaja i života, koji svjedoče o navedenome, odnose se primarno na narodne svetkovine koje se odražavaju kao manifestacije koje su

osiguravale odmor od mukotrpnog ondašnjeg življenja i težačkog rada. Primjeri toga su vjenčanja, rođenja, mladomisnikovo slavlje, crkveni blagdani i slično. Jedno od takvih događanja koje je vezano uz zabavu i opuštanje bio je spomenuti mesopust.

Među najznačajnijim svetkovinama u Omišlju koje svakako čine vrijedan element nematerijalne baštine je Stomorina (Slika 12.).

Slika 12. Obilježavanje Stomorine ili Vele Gospe u Omišlju

Izvor: Turistička zajednica Omišlja (2020.). Stomorina ili Vela Gospa. URL: <http://www.visit-omisalj-njivice.hr/stomorina.aspx> (26. travnja 2020.).

Ovaj blagdan proizlazi iz nekadašnjeg staroslavenskog običaja koji se veže uz očekivanje prvih ljetnih plodova. U Omišlju je on dobio vjersku, kršćansku konotaciju. Na dan Velike Gospe obilježava se na placi, gdje se razapinju konopi u obliku križa. Na njih se vežu šarene marame. Nekada su njih po kućama skupljale djevojke i mladići. Na sredini konopa postavlja se štap koji je ukrašen također šarenim rupcima, a na vrh se postavlja kolut s prvim ljetnim plodovima. Prema narodnom vjerovanju ti rupci su anđeli koji prate Marijin put prema nebesima (Strčić, 1995., str. 47.).

Kao i ostatak otoka, Omišalj je poznat i po tancu, koji je specifičan po određenim elementima i načinu izvođenja, a naziva se omišaljski verec. Riječ je o solističkom plesu muškarca kojeg okružuju žene i prate njegovo tancanje jednakim ritmom.

Osim ovih elemenata omišaljske nematerijalne kulture, svakako treba spomenuti i jezik. Dijelom je bilo riječi o njemu u početku ovog dijela poglavlja, no treba istaknuti da je omišaljska čakavica prepuna štokavštine i talijanstva, što je posljedica povijesnih događaja na ovome području. Osim specifičnog jezika, treba spomenuti i postojanje tradicionalnih narodnih pjesma koje su očuvane sve do danas. Jedna od najstarijih je ona koju čuva omišaljski pjesnik Nikola Kraljić:

Kamik je bel

Kamik je siv

Čern kamik

Kamičina

V zemlji

Ofca leži

Vo

Miruje

Kad gase rani s kamikom drugim

Na ružmarin vonja

Tamijan

I još na nič ne bim zna reć

Na ribu vonja

Kamik (Strčić, 1995., str. 49.).

Tradicionalne omišaljske pjesme svjetovnog su karaktera, a često okarakterizirane sjetom, tugom, ali i teškim životom. Sve su dvoglasne i čvrsto oslonjene na istarsku ljestvicu. Često su praćene sopelama, velom i malom.

Svakodnevni život Omišljana bio je usko vezan uz vjeru, crkvene obrede i običaje, a o tome svjedoče i brojne poslovice toga kraja. Neke od njih su (Strčić, 1995., str. 50.):

- *Do Božića med, od Božića led;*
- *Kamik s ruk i beseda z ust;*
- *Prez Božje voje, neće čoviku ni vlas past z glavi;*

- *Sveti Anton opat, ki ima vrti neka re kopat.*

Treba istaknuti da su se vjerski datumi i običaji obilježavali uglavnom kao i na ostatku otoka. Ono što je značajno jest njihova ispunjenost religioznim osjećajima, koji se osjećaju i danas te svjedoče o postojanosti stoljetne nematerijalne baštine ovoga lokalnog identiteta.

6.2. Narodni običaji grada Krka

Kao i tijekom povijesti i danas je grad Krk središnje mjesto ovoga otoka, a time mu se pridaje i poseban tradicijski, odnosno baštinski značaj. Međunarodno je poznat na temelju višemilenijske povjesnice, a u najranijoj povijesti javlja se pod imenom Kirijatika (Strčić, 1995., str. 213.).

Iako ovo područje obiluje heterogenom baštinom, koja je rezultat utjecaja svih analiziranih povijesnih razdoblja na čitavom otoku, zabilježen je relativno slab interes istraživača i znanstvenika za istraživanjem grada Krka i njegove nematerijalne baštine. U tom smislu treba istaknuti da danas gotovo i ne postoje podaci o nekadašnjem narodnom životu stanovnika grada Krka, posebice u razdobljima ranije povijesti.

Kada se istražuje nematerijalna, ali i ona materijalna baština ovoga područja, započinje se s analizom života i običaja Ilira, odnosno Liburna. Oni su na ovome području živjeli u razdoblju od 4. stoljeća prije Krista, a o njihovu životu postoje i neki očuvani materijalni dokazi, koji indiciraju na određene elemente nematerijalne baštine tog vremena. Primjerice, ondašnji vjerski običaji odnosili su se na vjerovanja u život nakon ovozemaljskog, odnosno štovanje raznih božanstava (Strčić, 1995., str. 216.).

U vrijeme Liburna i Rimljana pokopi su se obavljali uglavnom noću. Siromašni su imali vrlo skromne pogrebne ceremonije, za razliku od bogatih pripadnika ondašnjeg društva. Sama ceremonija bila je praćena flautama i narikačama, onima koji su nosili slike, a slijedili su nosači lijesa. Iza njih išli su članovi obitelji pokojnika. Pokojnici su se palili ili pokapali u obiteljske grobnice (Strčić, 1995., str. 217.).

Kršćanstvo se na ovome području javlja vrlo rano, oko 4. stoljeća. Vjera i crkveni običaji još su tijekom povijesti imali toliki značaj da su se u potpunosti integrirali s onim svjetovnim, a to se osjeća i danas. Blagdani, poput Uskrsa, obilježavali su se masovnim pobožnim ophodima, a značaj vjere održao se sve do danas. Može se stoga istaknuti da je grad Krk jedno od mjesta na ovome otoku u kojem se blagdani danas obilježavaju najraskošnije.

U radu je već bilo riječi o Lovrečevu, velikom sajmu u gradu Krku, koji se također veže i simbolički odnosi prema vjerskim odrednicama, točnije mučeničkoj smrti Sv. Lovre, kojem je posvećena i crkva. Lovrečevo je nekada trajalo tri dana i bilo je značajna gospodarska pojava, ali i oblik druženja stanovnika. Danas okuplja stanovnike ovoga grada u velikom broju, ali i stanovnike čitavog otoka.

Grad Krk specifičan je s obzirom na neke elemente nematerijalne baštine, točnije običaje koji su uvedeni naredbom vlasti tijekom povijesti. Primjer su mletačke odredbe vlasti, kojima su u nastojanju da se obrane od Frankopana, nametnute obveze usvajanja vojnih vještina još od najranije životne dobi. U tu svrhu često su se organizirale natjecateljske igre, koje su se održavale također tri puta u godini. Na njima su mogli sudjelovati svi otočani, a svaki pobjednik nagrađen je dukatom (Strčić, 1995., str. 219.)

Tijekom 16. stoljeća u gradu Krku započinje se i s viteškim igrama u doba Sv. Lovre. Nagrada pobjedniku bila je veća količina svile. Kao i natjecateljske igre, ovaj se običaj s vremenom sve manje prakticirao, a danas je uglavnom dio sjećanja. „Zabilježeno je da se u gradu Krku gađao pijetao spravom koja se nazivala „sarandegolo“. Ova su se natjecanja održavala tri puta godišnje: u lipnju, na blagdan sv. Ivana Evanđeliste, 27. prosinca te kasnije i na dan kada je Venecija oduzela otok knezu Ivanu (Stopić, 2017., <http://storiavillas.com/tradicija-legend-e-otok-krk/>, 19. travnja 2020.).

Osim ovih običaja svakako treba spomenuti igru s bikovima, koja je bila iznimno atraktivna i dugo se obavljala. Tradicija je bila toliko snažna da se i danas u narodu govori o *toredu*. Ova se igra provodila u razdoblju karnevala, točnije posljednjeg četvrtka mesopusta, kada je cilj bilo što bolje i što luđe se veseliti. Riječ je o

mediteranskom običaju koji se i danas u nekim dijelovima Mediterana poštuje i obilježava, no na Krku više ne. U to vrijeme biku bi se nakon igara često odsjekla glava, a tijelo odnijelo u klaonicu i meso prodavalo po iznimno niskim cijenama (Strčić, 1995., str. 220.).

U konačnici treba spomenuti i običaj koji danas također svjedoči o narodnom životu stanovnika otoka Krka pa i ovoga grada. Riječ je o svetkovini ribarskog dana krajem kolovoza. Nekada je to bila svetkovina u unutrašnjosti mjesta, koja se odnosila na slatkovodne ribe i njihov ulov u jezeru na Ponikvama. Taj je običaj nekada imao posebnu vrijednost pa je okupljao narod, ali i ostale visoko pozicionirane osobe, kao što je bio venecijanski predstavnik. Dolazak na ovu svetkovinu započinjao bi simboličnim postavljanjem teleta na prijestupni put. Sudionik svetkovine koji bi prvi stigao dobivao je tele na dar. Sudionici svetkovine koji su lovili ribu, po njezinu ulovu bacali bi je na obalu, gdje se odmah i pripremala (Strčić, 1995., str. 221.).

6.3. Narodni običaji Baške

Općina Baška danas slovi kao jedno od zanimljivijih mjesta na Jadranu, s obzirom da obiluje širokom paletom povijesnih znamenitosti. Povijesno gledano, prema nalazištima u lokalnim špiljama bila je naseljena još u doba prapovijesti, a njezini predstavnici bili su Iliri, točnije pleme Japoda koje je naselilo prostor na kojem se postupno uz more razvilo malo naselje, čiji ostaci datiraju iz 2. stoljeća prije Krista (Općina Baška, 2015., str. 22.).

Simbolički gledano, u kulturnom i baštinskom kontekstu, ovo područje najpoznatije je prema nalazištu Baščanske ploče. Upravo ona ovo područje čini posebnim. To je ujedno i jedan od najdragocjenijih hrvatskih spomenika, najdulji i podacima najbogatiji među najstarijim hrvatskim glagoljskim natpisima, koji je nastao oko 1100. (Slika 13.).

Slika 13. Bašćanska ploča

Izvor: Općina Baška (2015.). *Analiza postojećeg stanja na području Općine Baška za potrebe izrade Programa ukupnog razvoja Općine Baška*. URL: <https://www.baska.hr/wp-content/uploads/2015/02/Analiza-postoje%C4%87eg-stanja-na-podru%C4%8Dju-Op%C4%87ine-Ba%C5%A1ka-za-potrebe-izrade-Programa-ukupnog-razvoja-Op%C4%87ine-Ba%C5%A1ka.pdf> (26. travnja 2020.). Str. 24.

U 13 redaka (gotovo 100 riječi) natpis je uklesan na ploči od bijeloga vapnenca. Natpis govori o tome da hrvatski kralj Zvonimir daruje „ledinu“ (zemlju) opatiji Svete Lucije. Pismo pripada prijelaznom stupnju iz starije, oble glagoljice u uglatu. Usporedno s glagoljičkim, javlja se i nekoliko latiničkih i ćiriličkih slova (I, M, N, O, T, V), a jednaka je pojava zabilježena i na drugim spomenicima hrvatske glagoljice 11. i 12. stoljeća.

Natpis Bašćanske ploče glasi:

(Ja) U ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Ja opat Držiha pisah ovo o ledini koju dade Zvonimir kralj hrvatski u dane svoje Svetoj Luciji. I svjedoci : župan Desimir u Krbavi, Mratin u Lici, Pribineg, ovaj poslanik u Vinodolu, Jakov u otoku. Da tko to poreče neka kune ga Bog i 12 apostola i 4 evanđelista i sveta Lucija. Amen. Da tko ovdje živi neka moli za njih Boga. Ja, opat Dobrovit zidah crkvu ovu i sa svoje braće devetoricom udane kneza Kosmata koji je vladao svom krajinom. I bješe u te dane Nikola u Otočcu sa Svetom Lucijom zajedno (Općina Baška, 2015., str. 24.).

Na području Baške sve do danas poznate su i obilježavaju se brojne manifestacije koje, pored općih obilježja nematerijalne baštine čitavog otoka, svjedoče i o onim specifičnim običajima ovoga prostora. Među njima su (Općina Baška, 2015., str. 30.):

- Doživljaj Uskrsa u Baški koji uključuje Uskrsni doručak, zajedničko darivanje i prigodan kulturni program;
- Baš Ovca ili Proljeće u Baški tijekom travnja i svibnja, kada se pripremaju tradicionalna jela i specijaliteti;
- Tradicionalni ribarski dan kao manifestacija koja je posvećena bašćanskim ribarima, a održava prvi vikend u kolovozu. Prvi puta se održala 1910., a sastojala se od natjecanja u izvlačenju mreže na plažu;
- Proslava Rokove u Dragi Bašćanskoj, Ples u prirodi u Jurandvoru, svetkovine;
- Smotra folklor pod nazivom „Zasopimo, zatančajmo“ koja se tradicionalno svake godine organizira i okuplja veći broj folklornih skupina s područja otoka Krka te ima za cilj očuvanje i njegovanje kulturne baštine Općine Baška. Tijekom ove manifestacije gosti imaju prilike vidjeti i upoznati se s izvornim folklorom i ljepotama kulturne baštine ovog kraja, a posebice onim spomenutim nematerijalnim elementima baštinske kulture;
- Festival folklor otoka Krka – svakih se sedam godina održava u Baški;
- Bašćanski pir – prikaz narodnog običaja vjenčanja;
- Koledva – tradicija obilježavanja mladog leta, odnosno kraja zime;
- Blagdan Velike Gospe organizira se revija kampananja „Marijin zvon“ te se na više crkvenih zvonika zvone grupe domaćih i gostujućih ekipa.

Sve ove, kao i mnoge druge manifestacije, na određene načine obilježavale su se i tijekom povijesti i dočaravale su način i stil života. Danas, u nešto izmijenjenom izdanju, svjedoče o povijesti, kulturi i narodnim običajima Baške.

6.4. Narodni običaji Dobrinjštine

Dobrinjština je osobito poznata po nastupima sopaca, plesača i pjevača. Ovo područje često se veliča na Krčkom festivalu, s obzirom da bilježi kontinuirani nastup od davnina. Navodi se da su prvi nastupi zabilježeni još 1868. na placi „Na poji“ pred carem i kraljem Franjom Josipom, koji je bio oduševljen ovim *toncem* (Trubić Uravić, 1995., str. 155.).

Sopci, kanturi i tanci s ovog područja kontinuirano su sudjelovali na festivalima i smotrama i predstavljali nematerijalnu baštinu ovog identiteta, kao i čitavog krčkog. Vrste plesova koji se izvode na ovome području su mantinjada, korak, nasost tonoc, tonoc na placi, polka i mažurka (Trubić Uravić, 1995., str, 144.).

Na vjenčanjima su se, a to se ponekad izvodi i danas, često primjenjivali svi ovi plesovi. Osim toga, lokalne narodne običaje Dobrinjštine posebice obilježava i koledvanje, odnosno izvođenje koledvi u vrijeme adventa. Jednako kao i na ostatku otoka, mladiću su išli koledvati djevojkama, a zanimljive su i dječje koledve:

*Rosna, rosna košutice,
Kadi si se narosila?
Tamo doli na dumbravi,
Kadi rastu zlatne žice i srebrne podvežice.*

*Utrnimo jednu žicu,
Ter ju nosmo ko zlataru,
Da načini ključe gradu.*

*U ton gradu devet braće,
Među njima jedna sestra...* (Trubić Uravić, 1995., str. 183.).

6.5. Narodni običaji u Vrbniku

Prvi pisani spomen Vrbnika potječe iz 1100. i spominje put „ki gre v Verbnik“, u latinskim spisima on se pak spominje kao „oppidum Verbenicum“, dok ga Mlečani nazivaju „Verbenico“. Ime Vrbnik ustalilo se tek tijekom 20. stoljeća (Vrbnik, 2020., <https://vrbnik.hr/hr/vrbenske-zanimljivosti-i-legende/>, 26. travnja 2020.).

O samome podrijetlu njegova imena postoji nekoliko tumačenja. Neki ga dovode u vezu s vrbom koje ima izobilju na ovome prostoru, dok neki kažu da potječe iz latinskog naziva verbena, koja na hrvatskom označava biljku sporiš. Stanovnici Vrbnika su Vrbenčani i Vrbenke, a oni govore čakavskim narječjem „po vrbenski“ ili

„šćeto po domaću“ (Vrbnik, 2020., <https://vrbnik.hr/hr/vrbenske-zanimljivosti-i-legende/>, 26. travnja 2020.).

O povijesnim razdobljima na ovome području danas govore vrbenske legende i zanimljivosti te narodni običaji koji se i danas poštuju. Kako legenda kaže, nekada je postojao mistični svijet o kojem se samo šaputalo uz blago svjetlo svijeća. U to vrijeme nije bilo električne energije, a ni medija, dani su bili kratki, a noći duge. Ono što je tada bilo najvažnije jest mašta pa su ljudi vrijeme provodili smišljajući priče i prepričavajući ih kada god su za to imali priliku. Vrbenski preci oživljavali su neki imaginarni svijet, a neke od tih priča i legendi vjerodostojno su zapisane ili se prenose s generacije na generaciju te danas čine dio nematerijalne baštine ovog otoka.

U ovim pričama glavni likovi bili su *vili* i *maličići*. „*Vili* su bile divne djevojke, u dugim bijelim haljinama, duge kose, s kopitima umjesto nogu. Pastiri su tvrdili da su ih viđali kako na mjesečni plešu po pašnjacima i oko lokvica na Misučajnici, Meklenčici i Tohorajčići. Jesu li to bili samo snovi iscrpljenih pastira ili zbilja, tko će znati?! *Maličići* su pak bili mali čovječuljci provokatori koji su obožavali zanovijetati ljudima. Neki su bili dobroćudni, neki objesni, neki šaljivi, a neki nakazni i zlobni. Priča o njima ima mnogo, poput one u kojoj se objesni *maličić* zavukao u jednu od najstarijih kuća u Vrbniku u ulici Roč i zahtijevao od svojih stanara da mu se svaki dan za ručak pripreme *makaruni*, tjesteninu koju su Vrbenčani inače jeli samo u vrijeme blagdana“ (Vrbnik, 2020., <https://vrbnik.hr/hr/vrbenske-zanimljivosti-i-legende/>, 26. travnja 2020.).

O vrbenskim legendama pisao je poznati hrvatski književnik August Šenoa u 19. stoljeću, a neke od poznatijih povjestica su „Kugina kuća“ i roman „Čuvaj se senjske ruke“.

Običaji koji na ovome području postoje od davnina i još uvijek se poštuju su brojni. Oni se provode tijekom čitave godine. Primjer su okupljanja vrbenskih mladića u kumpanije, koji se druže na *manjažah*, a osobito njeguju karnevalske običaje za mesopust i stare pastirske običaje za razgon. Vrlo svečano obilježava se Ivanje 24. lipnja ili blagdana zaštitnika mjesta sv. Ivana (Slika 14.).

Slika 14. Ivanje u Vrbniku danas

Izvor: Krk (2020.). Kalendar događanja. URL: http://www.krk.hr/dogadanja/kalendar_dogadanja/ivanja (26. travnja 2020.).

Osim ovih blagdana i običaja treba spomenuti brojne običaje, starinske duhovne pjesme i tradicijska jela za vrijeme adventa, Božića i Uskrsa. Nekad se pripremaju *friti*, nekada *presnec*, nekada *bakalaj*, a nekada *jančevina*.

Za vrijeme Velikog tjedna posebno značajnu ulogu imaju vrbnički kapari, koji su zapravo najstarija humanitarna bratovština u Hrvatskoj. Na Veliki petak u procesiji pjevaju srednjovjekovne napjeve, odnosno „Božjim plačem“ oplakuju Isusovu smrt (Slika 15.).

Slika 15. Vrbnički kapari

Izvor: Kirinčić, M. (2012.). Vrbnički kapari – bratovština sv. Ivana krstitelja ima brojno članstvo URL: <https://otok-krk.org/krk/vrbnicki-kapari-starodrevna-bratovstina-sv.-ivana-krstitelja-ima-brojn> (26. travnja 2020.).

Na ovome području nekadašnji tradicionalni svadbeni običaji još su uvijek prisutni i s radošću se poštuju. Vrbenski pir poznat je po sopelama, tradicionalnim pjesmama i pirjovanima na Placi vrbničkog statuta. Tamo se u narodnim nošnjama izvodi verbanski tanec, koji dolazi u nekoliko verzija, o čemu je već bilo riječi.

7. ZAKLJUČAK

Kada se govori o nekom nacionalnom identitetu, za njegovo istraživanje, poznavanje i objektivno prezentiranje iznimno je važno poznavanje kulture i baštinskih elemenata. Pri tome se podjednako misli na materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. U ovome radu posebno je naglašena problematika očuvanja nematerijalne baštine, od najranije povijesti do danas, kao što je primjer na otoku Krku.

Otok Krk obiluje elementima nematerijalne baštine, a još je značajnije to što se oni u mnogim središtima ili općinama ovoga otoka i danas poštuju te ih se starosjeditelji, ali i mlađe generacije, s veseljem prisjećaju. To svjedoči o dobroj očuvanosti nematerijalne baštine, predanosti lokalne zajednice, kao i uspjehu u njezinu prenošenju s generacije na generaciju. Danas nematerijalna baština Krčanima pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost.

O krčkoj nematerijalnoj baštini zorno su pisali brojni hrvatski istraživači, povjesničari, antropolozi i sociolozi. Mnogi od njih citirani su u ovome radu. Također treba istaknuti da je posebna pažnja pri interpretaciji krčke nematerijalne baštine posvećena krčkim tancima, koji su proglašeni nematerijalnim kulturnim dobrom, a kao takvi su poznati i diljem svijeta.

Vodeći elementi nematerijalne kulturne baštine otoka Krka svjedoče o dugogodišnjem i jedinstvenom krčkom identitetu. On se primarno sagleda kao jedinstvena cjelina, u kojoj su u tom kontekstu vodeći politički rituali, krčki tanci i narodna glazba, ali i manifestacije, događanja, ceremonije poput vjenčanja te ostalo.

S druge strane, sukladno osebujnosti, složenosti i raznolikosti ovog jedinstvenog identiteta potrebno ga je razmatrati i u smislu sveukupnosti lokalnih identiteta nekadašnjih kaštela i pripadajućih sela. Danas se govori o lokalnim identitetima pojedinih općina i gradova, a neki od primjera su identiteti grada Krka, Baške, Bašćanske Drage, Vrbnika, Punta te Dobrinja.

Iako su svi od navedenih elemenata s posebnom pažnjom istraženi i objektivno prezentirani u ovome radu, nešto veća pažnja posvećena je glazbenom narodnom izričaju, narodnim pjesmama i krčkim plesovima, točnije tancima ili kolima.

Smatra se da to nisu samo kulturni elementi i dobra, već je riječ o instrumentima i dobrim osnovama na kojima je moguće proučavati povijesna događanja i utjecaje na ovome području. Ogledni primjeri su miješanje nekadašnjih naroda i kultura, što se manifestira kroz modifikacije izvornih kola i glazbenih izričaja. Kao primjer se navodi istočni i zapadni tanac na otoku Krku, kao i onaj gradski ili seoski.

Krčki tanci su i danas vrlo značajni element u smislu krčkog identiteta. Upravo zbog toga čak i danas se kontinuirano i vrlo predano njeguju, a jedan od dokaza je organiziranje Krčkog festivala svake godine, kao i izvođenje ovih plesova u vrijeme nekih značajnijih narodnih, crkvenih i životnih događaja.

Osim njih, danas se poštuju i obilježavaju vjerski događaji, a česti su primjeri i njegovanja ostalih elemenata. Neki od primjera su obilježavanje Vele Gospe, Lovrečevo, organiziranje krčkog sajma, tradicionalni pirevi, mesopust, koledvanje i slično.

Iako se ponekad može čuti da krčki narodni običaji i tradicijski elementi s modernim dobom gube svoj značaj i polako odumiru, autorica rada se ne bi s tom tvrdnjom složio. Činjenica jest da je povijest tijekom proteklih stoljeća oblikovala krčku kulturu, identitet i tradiciju, odnosno formirala nematerijalnu kulturnu baštinu sve do danas. Ona je utjecala na njezinu modifikaciju, a taj proces događa se i danas. Riječ je o suptilnom i kontinuiranom procesu koji će se nastaviti i tijekom budućih razdoblja i na koji je nemoguće utjecati.

Smatra se da nove životne navike i novi uvjeti života, htjeli mi to ili ne, više ili manje djeluju na nematerijalnu kulturnu baštinu, na način da je moderniziraju, modificiraju, nadopunjuju ili mijenjaju. Taj utjecaj znatno je veći na primjeru nematerijalne baštine nego što je primjer materijalne baštine. Razlog tome je prenošenje nematerijalne baštine s generacije na generaciju, pri čemu je neizbježno otiskivanje dijela obilježja tog društva i vremena. Međutim, na primjeru otoka Krka, jednog izoliranog prostora i

jedinstvenog identiteta, prepoznaje se stoljetno očuvanje izvornih elemenata nematerijalne baštine. One modifikacije koje su nastupile samo svjedoče o određenim povijesnim razdobljima, narodnim običajima i stilovima života tog vremena.

Ovim radom nije pristupljeno samo analizi pripadajuće nematerijalne baštine i dokazivanju istaknutih hipoteza rada, njime se nastojalo ukazati na važnost istraživanja, očuvanja ili konzerviranja nematerijalne kulturne baštine, s obzirom da je to način njegovanja multikulturalnosti, ali i poštivanja povijesnih događanja.

LITERATURA

Knjige:

- Bolonić, M. (1980.). *Otok Krk – kolijevka glagoljice*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost
- Bolonić, M., Žic Rokov, I. (1977.). *Otok Krk kroz vjekove*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost
- Jelenović, I. (1948.). *Neki proljetni običaji u Dobrinju na otoku Krku. Meospusni i svadbeni običaji u Dobrinju*. ONŽO Nova zbirka 4 a- b, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
- Radić, I. (2004.). *Zasopimo sopile*. Rijeka: vlastita naklada
- Zebec, T. (2004.). *Krčki tanci – plesno etnološka studija*. Zagreb-Rijeka: Adamić

Članci:

- Bonifačić, F. (1995.). Glazba u običajima i u organiziranom društveno-kulturnom životu Punta. U: Barbalić R. et al. (ur.). *Krčki zbornik: Narodni život i običaji otoka Krka*. Krk: Povijesno društvo otoka Krka. Str. 87.-119.
- Bonifačić Rožin, N. (1957.). Puntarska predaja i puntarske glagoljske matice. *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Sv. 37, Str. 145.-204.
- Rihtman Augustin, D. (1992.). O konstrukciji tradicije u naše dane: rituali, simboli i konotacije vremena. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*. Vol. 29. No 1. Str. 25.-42.
- Strčić, P. (1995.). Narodni život i običaji Omišlja kao dio povjesnice. U: Barbalić, R. et al. (ur.). *Krčki zbornik: Narodni život i običaji grada Krka*. Krk: Povijesno društvo otoka Krka. Str. 39.-53.
- Strčić, P. (1995.). O nekim narodnim običajima grada Krka. U: U: Barbalić, R. et al. (ur.). *Krčki zbornik: Narodni život i običaji grada Krka*. Krk: Povijesno društvo otoka Krka. Str. 213.-223.

- Trubić Uravić, N. (1995.). Narodni običaji u Dobrinjštini. U: Barbalić, R. et al. (ur.). *Krčki zbornik: Narodni život i običaji grada Krka*. Krk: Povijesno društvo otoka Krka. Str. 155. – 191.
- Zelić, D. (1993.). Nastanak urbanih naselja na otoku Krku. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*. 17/1993. Br. 2. Str. 7.-17.

Internet izvori:

- Crnčić, A. (2019.). Svadbeni običaji u Dobrinju na Krku. URL: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A340/datastream/PDF/view> (21. travnja 2020.)
- Glas Grada (2017.). Primorska djevojka najljepša. Br. 643. God. XIII. URL: <https://www.glasgrada.hr/wp-content/uploads/2017/07/643.pdf> (23. travnja 2020.).
- Hoteli Krk (2019.). Krčki sajam Lovrečeva. URL: <https://hotelikrk.hr/blog/aktualno/krcki-sajam-lovreceva-104/> (19. travnja 2020.)
- Istrapedia (2019.). Boduli. URL: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3255/boduli> (20. travnja 2020.)
- Kirinčić, M. (2012.). Vrbnički kapari – bratovština sv. Ivana krstitelja ima brojno članstvo URL: <https://otok-krk.org/krk/vrbnicki-kapari-starodrevna-bratovstina-sv.-ivana-krstitelja-ima-brojn> (26. travnja 2020.)
- Kirinčić, M. (2013.). Krčki tanci uvršeni u listu nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. URL: <https://otok-krk.org/krk/krcki-tanci-uvrsteni-u-listu-nematerijalnog-kulturnog-dobra-republike-hrvat> (23. travnja 2020.).
- Krajcar, D. (2019.). Vrbnički statut – pravni dokument pisan glagoljicom na hrvatskom (1388.). URL: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/vrbnicki-statut-pravni-dokument-pisan-glagoljicom-na-hrvatskom-1388/> (25. travnja 2020.).
- Krk (2020.). Kalendar događanja. URL: http://www.krak.hr/dogadanja/kalendar_dogadanja/ivanja (26. travnja 2020.)
- Ministarstvo kulture (2020.). Što je nematerijalna kulturna baština? URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639> (18. travnja 2020.)
- Općina Baška (2015.). Analiza postojećeg stanja na području Općine Baška za potrebe izrade Programa ukupnog razvoja Općine Baška. URL:

<https://www.baska.hr/wp-content/uploads/2015/02/Analiza-postoje%C4%87eg-stanja-na-podru%C4%8Dju-Op%C4%87ine-Ba%C5%A1ka-za-potrebe-izrade-Programa-ukupnog-razvoja-Op%C4%87ine-Ba%C5%A1ka.pdf> (26. travnja 2020.)

- Općina Baška (2020.). U Baškoj je održan 65. Festival folklor otoka Krka. URL: <https://www.baska.hr/u-baski-je-odrzan-65-festival-folklor-otoka-krka/> (24. travnja 2020.)
- Stopić, D. (2017.). Tradicija i legende otoka Krka. URL: <http://storiavillas.com/tradicija-legende-otok-krk/> (19. travnja 2020.)
- Story of Krk. Poligonalna kula. URL: http://history.grad-krk.hr/hr/kj/Poligonalna_kula (28. svibnja 2020.)
- Turistička zajednica Omišlja (2020.) Stomorina ili Vela Gospa. URL: <http://www.visit-omisalj-njivice.hr/stomorina.aspx> (26. travnja 2020.)
- TZ Buzet (2020.). O glagoljici. URL: <https://www.tz-buzet.hr/hr/kultura/glagoljica/o-glagoljici> (25. travnja 2020.)
- Vrbnik (2020.). Vrbenske legende i zanimljivosti. URL: <https://vrbnik.hr/hr/vrbenske-zanimljivosti-i-legende/> (26. travnja 2020.)
- You Tube (2020.). Pokolu otok Krk. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T1nVa4p6bUE> (23. travnja 2020.)
- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Narodne novine, NN 32/20. URL: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (18. travnja 2020.)
- Živković, A. (2019.). Kultura, glazbeni i običajni život otoka Krka. URL: <http://docplayer.rs/178073630-Sveu%C4%8Dili%C5%A1te-u-rijeci-u%C4%8Diteljski-fakultet-u-rijeci-ana-%C5%BEivkovi%C4%87-kultura-glazbeni-i-obi%C4%8Dajni-%C5%BEivot-otoka-krka-diplomski-rad-rijeka-2018.html> (21. travnja 2020.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Glagoljica	5
Slika 2. Vrbnički statut – prvi pravni dokument na glagoljici na otoku Krku	7
Slika 3. Lovrečeva – tradicionalni srednjovjekovni Krčki sajam	10
Slika 4. Otok Krk – naseljenost tijekom povijesti i povijesne migracije	12
Slika 5. Kišnica koje su se skupljale u otvorenim bazenima na otoku Krku	16
Slika 6. Mantinjada	21
Slika 7. Smiješna predstava na jednoj krčkoj svadbi tijekom 90-ih godina 20. stoljeća – improvizirani porod kokoši	23
Slika 8. Krčki festival tradicionalnih plesova	30
Slika 9. Kolo Marća.....	31
Slika 10. Pokolu.....	32
Slika 11. Virtuozno okretanje plesačica – tanac u Baški.....	34
Slika 12. Obilježavanje Stomorine ili Vele Gospe u Omišlju	44
Slika 13. Bašćanska ploča.....	49
Slika 14. Ivanje u Vrbniku danas	53
Slika 15. Vrbnički kapari	54

SAŽETAK

Za istraživanje nekog naroda i identiteta tog naroda bitna pretpostavka je analiziranje njegove kulturne baštine. Pri tome se misli na materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu koja je središte interesa etnologa, antropologa, sociologa i povjesničara. Otok Krk ističe se heterogenom nematerijalnom baštinom, koja je rezultat dinamičnih povijesnih događanja na ovome teritoriju. Iako je svako povijesno razdoblje na nju ostavilo traga, sve do danas je očuvana i kao takva se javno prezentira.

Među vodećim elementima nematerijalne baštine otoka Krka ističu se narodni običaji, glazbeni izričaji, krčki tanci, ali i razne manifestacije, rituali i događaji koji se i danas simbolički obilježavaju u narodu. Posebna pozornost posvećena je krčkim tancima. Iako je riječ o jedinstvenom kulturnom nematerijalnom dobru, ono se u ovome radu iskazuje u množini s obzirom da su povijesna događanja utjecala na modificiranje ovih plesova, a time i stvorila nekoliko njihovih oblika i vrsti. Poznavanje svakog od njih koristi razumijevanju lokalnih identiteta pojedinih kaštela i sela, ali i čitavog krčkog identiteta.

Ovim se radom nastoji potvrditi specifičnost nematerijalne baštine otoka Krka. Ujedno je svrha dokazati kako je ona tijekom povijesti kontinuirano izložena povijesnim utjecajima, miješanjem različitih kultura, kao i modifikacijama aktualnih političkih i socioloških zbivanja tijekom povijesti. Krčka nematerijalna baština uspješno je očuvana sve do danas i uvjerljivo svjedoči o ovom specifičnom identitetu i povijesti ovog područja.

Ključne riječi: nematerijalna kulturna baština, otok Krk, povijest

SUMMARY

An essential prerequisite for exploring a nation and its identity is analysing its cultural heritage. This refers to both tangible and intangible cultural heritage that represents the focus of research for ethnologists, anthropologists, sociologists and historians. The island of Krk is distinguished by its heterogeneous intangible heritage, which is a result of dynamic historical events on this territory. Although every historical period has left a mark on it, it has been preserved until today and is publicly presented as such.

The leading elements of the intangible heritage of this island include folk customs, musical expressions, dances, as well as various rituals and events that are still symbolically celebrated today, with emphasis on dances called *tancesin* the people. Although it is a unique cultural intangible asset, this paper pluralised it, given that historical events influenced modifications and thus created several forms and types. Getting to know each of these types and forms helps understanding both local identities (individual castles and villages) as well as the entire Krk identity.

The aim of this paper is to confirm the specificity of the intangible heritage of the island and prove its exposition to historical influences throughout history. Through time, different cultures were mixed and current political and sociological developments modified. In spite of this, Krk's intangible heritage has been successfully preserved. It testifies convincingly to the specific identity and history of the area.

Keywords: intangible cultural heritage, island of Krk, history

Prijevod pregledala: Jelena Latin, prof. engleskog jezika i književnosti i hrvatskog jezika i književnosti